

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích

Pedagogická fakulta

Katedra anglistiky

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Slovotvorné procesy při vzniku příjmení v angličtině a češtině

Surnames in English and Czech – Word-Formation Processes

Autorka: Leona Šťastná

Ročník: 6.

Obor: AJ-ŠJ/ZŠ

Vedoucí DP: Mgr. Petr Dvořák

Rok odevzdání DP: 2007

Prohlašuji, že svoji diplomovou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své diplomové práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách.

25.4.2007

podpis

Děkuji vedoucímu diplomové práce Mgr. Petru Dvořákovi za cenné rady, připomínky a metodické vedení práce. Dále děkuji Mgr. Janě Šťastné a Bc. Janě Veselé za pomoc s jazykovou stránkou diplomové práce a vedoucí knihovny Teologické fakulty Jihočeské univerzity Ing. Evě Křížkové za pomoc při vyhledávání potřebné literatury.

ANOTACE

Tato diplomová práce se zabývá slovtvornými procesy, které se účastní vzniku příjmení v anglickém a českém jazyce. Jejím cílem je na základě rozboru konkrétního počtu příjmení určit, které slovtvorné procesy a v jaké míře se účastní vzniku příjmení. Práce je rozdělena do dvou částí – teoretické a praktické – a je doplněna závěrem. Teoretická část zkoumá a zpracovává témata slovtvorby a slovtvorných postupů v obou jazycích, popisuje původ anglických a českých příjmení a nastiňuje téma slovtvorných procesů při vzniku příjmení v angličtině a češtině. Praktická část je založena na rozboru jednotlivých příjmení, která byla po dohodě s vedoucím diplomové práce vybrána z pražského a londýnského telefonního seznamu (250 z každého). V poslední části autorka prezentuje závěry, ke kterým došla na základě rozboru příjmení.

ABSTRACT

This Diploma Thesis (=DT) deals with processes of word-formation which bring about surnames in the English and Czech languages. On the basis of the analysis of the particular amount of surnames it aims to assess, which word-formation processes come into the creation of surnames. The DT is divided in two parts – theoretical and practical - and it is completed by the conclusion. The theoretical part investigates and compiles the subjects of word-formation and processes of word-formation in both languages, describes the origin of English and Czech surnames and evokes the subject of the processes of word-formation that come into the creation of surnames in English and Czech. The practical part is based on the analysis of the surnames that were chosen from the Prague and London telephone book by arrangement with the tutor of the DT. In the final part the author presents the conclusions of the research.

OBSAH

Úvod.....	7
Teoretická část	
1. Slovo tvorba.....	8
2. Slovo tvorné procesy v českém jazyce.....	12
2.1 Derivace.....	13
2.2 Kompozice.....	14
2.3 Zkratkové tvoření.....	17
2.4 Mechanické krácení.....	17
2.5 Nastavování slov.....	18
2.6 Překrucování slov.....	18
2.7 Křížení slov.....	19
2.8 Pojmenování podle prvních slov.....	19
2.9 Změny jen významu nebo jen formy.....	19
3. Slovo tvorné procesy v anglickém jazyce.....	21
3.1 Skládání.....	22
3.2 Odvozování.....	26
3.3. Zpětné tvoření.....	31
3.4. Krácení slov.....	31
3.5 Křížení slov.....	34
4. Původ českých příjmení.....	35
4.1 Příjmení vzniklá z osobních jmen.....	36
4.2 Příjmení ze jmen místních, národních a z názvů obyvatelských.....	37
4.3 Příjmení motivovaná polohou, druhem či charakterem bydliště a jeho lokalizací v terénu, dále i novostí obyvatele v místě.....	37
4.4 Příjmení vzniklá podle tělesných a duševních vlastností, věku a příbuzenských vztahů.....	38

4.5 Příjmení podle sociálního rozvrstvení, společenských poměrů, feudálních, církevních a vojenských hodností, právních a majetkových vztahů.....	38
4.6 Příjmení z názvů řemesel, zaměstnání a činnosti člověka (skutečné i jen zamýšlené).....	39
4.7 Příjmení z názvů živočichů a rostlin.....	39
4.8 Příjmení z názvů věcí, abstrakt, přírodních jevů apod.....	40
4.9 Příjmení vzniklá ze slovesných pojmenování, označení různých dějů.....	40
4.10 Příjmení ze slov nesklonných, příslovcí, citoslovcí aj.....	41
5. Původ anglických příjmení.....	41
5.1 Příjmení ze jmen místních.....	41
5.2 Příjmení z vlastních jmen osob.....	43
5.3 Příjmení vzniklá z názvů zaměstnání nebo funkcí.....	45
5.4 Příjmení vzniklá z přezdivek.....	47
6. Slovo tvorné procesy při vzniku příjmení v angličtině a češtině.....	48
Praktická část	
1. Příjmení – pražský telefonní seznam.....	50
2. Příjmení – londýnský telefonní seznam.....	61
Závěr.....	75
Summary.....	81
Seznam použité literatury.....	83
Seznam příloh.....	85

ÚVOD

Existuje mnoho jazykových příruček a slovníků, ve kterých je možné najít poměrně dost informací o slovotvorných procesech nebo o původu příjmení. Co v nich ale najít téměř nelze, je spojení těchto dvou témat, tedy nikdo se v těchto publikacích nezabývá slovotvornými procesy nebo postupy, které hrály roli při vzniku příjmení. Pokud se některý z autorů o toto zajímá, jedná se jen o jakýsi nástin tohoto problému. Proto se mi téma diplomové práce Slovotvorné procesy při vzniku příjmení v angličtině a češtině zdálo zajímavé i proto, že se jedná o oblast ne příliš probádanou. Dalším důvodem je stránka lingvistická, téma slovotvorných procesů jako takové je poměrně atraktivní. V neposlední řadě to jsou samotná příjmení, která jsou každodenní součástí našeho života a vzhledem k tomu, že jejich původ je v mnoha případech obestřen tajemstvím původ příjmení, v sobě skýtá část naší minulosti, přitahuje velikou pozornost lidí.

Hlavním cílem této práce je na vybraném vzorku příjmení (prvních 250 příjmení z londýnského a prvních 250 příjmení z pražského telefonního seznamu; vzorek pochází z telefonních seznamů z roku 2000) ukázat, jakým způsobem vznikala příjmení v anglickém a českém jazyce, jaké slovotvorné procesy se podílí na vzniku příjmení v obou jazycích a jaké zastoupení tyto postupy v daném jazyce mají. Pro doplnění bude zmíněn také původ jednotlivých příjmení.

Práce je rozdělena do dvou částí – teoretické a praktické. Teoretická část se zabývá slovotvorbou jako takovou, dále popisem slovotvorných postupů v jednotlivých jazycích a původu příjmení v češtině a angličtině. Praktická část obsahuje samotný rozbor vybraných příjmení z hlediska slovotvorby a jejich původu.

TEORETICKÁ ČÁST

1. SLOVOTVORBA

Disciplína zabývající se tvořením slov zkoumá, jakými způsoby a prostředky se tvořila slova a tvoří slova nová. Při zkoumání tvorby slov přihlížíme dále k tomu, jak se slova vřadila do slovní zásoby podle své slovotvorné stavby, do jakých vztahů vešla s ostatními slovy. Tvorba slov se zabývá základní jednotkou slovem a je takto součástí širší nauky o slovní zásobě. Tvorba slov je jedním z důležitých faktorů při obohacování slovní zásoby. Lze o ní říci, že jde o gramatický způsob rozšiřování počtu slov, na rozdíl od negramatického tvoření víceslovných pojmenování, přenášení významů nebo přejímání slov z cizích jazyků. Je tedy jedním ze způsobů pojmenování. Z různých pramenů se dozvíme rozdílné názory na tuto problematiku. Můžeme ale říci, že ve vztahu k této disciplíně existují v podstatě dva názory: jeden přiřazuje tvoření slov k lexikologii, druhý k morfologii. Společný je pro ně ten fakt, že v jedné i druhé disciplíně se tvoření slov přiznává značná autonomie.

Spojení tvorby slov s lexikologií je mladšího data a souvisí s rozvojem této disciplíny a rozvojem obecné jazykovědy. Druhé pojetí, tj. slovotvorba jako záležitost morfologická, je v české lingvistice především záležitostí tradice a pak také věcí moderní praxe.

Konec dohadům o příslušnosti slovotvorby udělal rozvoj této disciplíny samé. Dokud byla jen intuitivním popisem prostředků, jejich neúplným inventářem s nejednotným sémantickým pohledem, pak bylo možno s ní manipulovat různě. Avšak poté, co se slovotvorba rozvinula po stránce metodiky a materiálových studií v samostatnou disciplínu se značně bohatou problematikou, vidíme ji jako jedno z tradičních odvětví gramatiky.

Do nejtěsnějšího sousedství morfologie staví slovtvorbu řada faktů. Z těch, které platí pro jazyky obecně, je to především ten, že se slovtvorné prostředky nesměšují mezi sebou tak, aby rušily hranice slovních druhů. Jsou prostředky, jimiž se tvoří substantiva, a liší se od prostředků, jimiž vznikají např. adjektiva nebo slovesa apod. Jsou tedy uspořádány podle slovních druhů, což je kategorie morfologická. Navíc existují pro jazyky flektivního typu zvláštní strukturní důvody, které staví slovtvornou problematiku do těsné souvislosti s problematikou morfologickou. Jsou to shodné rysy ve způsobu vzniku slova a vzniku morfologického tvaru a těsná vzájemná souvislost morfologických a slovtvorných prostředků.

Při dnešním stavu zkoumání slovtvorby nelze už tvoření slov jednoduše přiřadit buď k té nebo oné disciplíně. Je to obor zcela autonomní s celou řadou jevů příbuzných jevům morfologickým.

Tvoření slov je dosud jednou z nejméně opomíjených a nejméně propracovaných oblastí vědy o jazyce. Tuto skutečnost připouští jak česky, tak i anglicky psaná literatura a uvědomili si ji leckterí jazykovědci jako například u nás v šedesátých letech minulého století Miloš Dokulil, který je autorem rozsáhlé monografie o tvoření slov. Jak sám říkal, v jeho době platilo, že kromě několika málo monograficky zpracovaných úseků zůstávala tato část studia zatím jen programem. Historické mluvnice jednotlivých jazyků nešly dále než k přehledu prostředků, jimiž se odvozená slova v jazycích tvořila.

Ani v anglicky psané literatuře nebyl výzkum slovtvorby v centru zájmu. To ve svém díle zmiňuje například Laurie Bauer.

I když není namístě naprosto podceňovat historické zkoumání slovtvorných procesů v jednotlivých jazycích, přece jen nás současná situace staví před úkol rozvíjet metodologii slovtvorného bádání; zejména též se zřetelem k analýze současných jazyků a odhalovat zákonitosti slovtvorného dění a slovtvorných vztahů v současných jazycích, kde se nejen podává slovtvorný materiál v relativní úplnosti, ale kde je také tento materiál přístupný analýze z hlediska jazykového povědomí.

Tradičně vypracovaná nauka o tvorbě slov jako nauka o vzniku nových slov na základě slov jiných kladla jazykovědcům tyto hlavní úkoly:

- 1) Zjišťovat obecné způsoby a postupy, jimiž se v daném jazyce tvoří nová slova na základě slov již existujících.
- 2) Zjišťovat zásobu slovtvorných prostředků daného jazyka.
- 3) Zjišťovat slovtvorné zákonitosti, tj. normy a pravidla, kterými se v dané vývojové etapě jazyka řídí užívání způsobů, postupů a prostředků k vytváření nových slov.

Oblast zájmu nauky o tvoření slov v nikdy nekončila jen u výzkumu tvorby slov v minulosti. Bylo důležité zjistit i to, k jakým výsledkům tyto procesy vedly; jakou slovtvornou formu měla, popř. mají utvořená slova a jak se slovo na základě této své slovtvorné formy zařadilo a zařazuje do slovní zásoby jazyka.

Při hlubším zkoumání toho, jak jsou slova jako lexikální jednotky v jazyce utvářena, je nutno nejen soustavně sledovat hodnocení struktury slova jazykovým povědomím, ale musí také pronikat k objektivním podmínkám tohoto hodnocení. Kromě toho nemůže ustat zájem nauky o tvoření slov na zkoumání slovtvorné struktury a jejího hodnocení samo o sobě, nýbrž musí se obracet také k tomu, jak se projevuje slovtvorná „utvářenost“ slov, jejich slovtvorná struktura a jak se slova na základě této struktury začleňují do slovní zásoby jazyka.

Proto je třeba připojit k uvedeným tradičním úkolům nauky o tvorbě slov také zkoumání toho, jak slovtvorná stavba jednotlivých slov v jazyce funguje, v jaké slovtvorné souvislosti vcházejí na základě této stavby daná slova s jinými slovy slovní zásoby. Zkoumání slovtvorných formací v jejich vzniku musí být tak doplňováno i zkoumáním funkcí slovtvorné stavby těchto formací v jazykovém systému.

Zkoumání tvoření slov má tedy dvojí aspekt:

- 1) Genetický – zaměřený na tvoření slov ve vlastním, procesuálním smyslu toho slova na slovotvorné procesy.
- 2) Funkčně strukturní – zaměřený na výsledek těchto procesů, na utvářenost slov a její důsledky pro jazykový systém.

Mezi tím, jak bylo slovo utvořeno a tím, jak jeho slovotvorná forma funguje, je ovšem těsná spojitost. Ještě těsnější je pak spojitost mezi fungováním slovotvorné formy a živým tvořením nových slov. Přesto však je z metodických důvodů třeba obojí tento aspekt, genetický a funkční, při zkoumání tvorby slov odlišovat.

Neustálý rozvoj lidského poznání, zasahující stále širší a širší oblasti vědění a pronikající stále hlouběji k jeho podstatným souvislostem, přináší s sebou stále nové a nové pojmy i hlubší pojetí pojmů starých. Tím staví národní jazyky před nezbytnost zajistit tyto výboje lidského myšlení vhodnými výrazovými prostředky – jmény, pojmenováními. Nemění se však jen naše poznání skutečnosti, mění se i sama tato realita: vznikají nové jevy v přírodě i ve společnosti a všechny tyto nové skutečnosti volají po poznání a spolu s ním i po pojmenování.

Na druhé straně i v běžném životě dochází k situacím, kdy je třeba nových a dosud neotřelých výrazových prostředků, které budou výraznější, a proto působivější, účinnější než běžné, vžitě prostředky jazyka. Tuto potřebu nových pojmenování může jazyk uspokojovat různými způsoby. Společné všem těmto pojmenovávacím postupům je navazování na všechno, co jazyk již vytvořil. Základem nových pojmenování je zásoba slov a pojmenování vůbec vlastní danému jazyku; způsob jejich stavby a jejich utváření je pak určeno principy a pravidly, které v dané etapě vývoje jazyka působí jako určující zákonitosti.

Způsoby a prostředky, které mají jazyky k dispozici pro nová pojmenování, jsou různého druhu. Jednou z nejsnazších cest jak dát jazyku nové pojmenování je převzetí již hotového výrazu z cizího jazyka. K tomuto

způsobu „tvoření“ nového pojmenování sahá jazyk nejčastěji tam, kde jde o pojmy specifické pro prostředí nebo pro národ, z jehož jazyka pojmenování přejímá (např. *whisky*, *klub* z anglického jazyka). Je ovšem třeba si uvědomit, že i při přejímání slov z cizího jazyka není přejímací jazyk jen receptivní, pasivní. Slovo cizího jazyka se jednak musí (nebo mělo by) adaptovat po stránce zvukové, jednak musí být v tomto jazyce slovnědruhově zařazeno a morfologicky formováno. Tím se přejímání slov stýká s vlastním tvořením slov (např. úprava přejatého *esej*, *interviewovat*).

Významnou úlohu hrají tzv. slova mezinárodního charakteru, nejčastěji utvořená z prvků latinských nebo řeckých. Ta mohou být utvořena přímo v daném jazyce díky tomu, že řecko-latinské prvky tvoří v každém národním jazyce jakousi doplňkovou zásobu pojmenovávacích prostředků.

Cizí jazyk také může v některých případech sloužit jako předloha, jak vytvořit nový pojem pomocí pojmů již známých, v tzv. pojmenovací struktuře nebo též vnitřní formě pojmenování. Vlastní jazykovou realizaci této formy však obstará přejímací jazyk z vlastních zdrojů. Tato tzv. překladová pojmenování nebo také kalky tvoří velkou část odborného názvosloví všech kulturních jazyků (např. české *okamžik* vedle německého *Augenblick*, španělské *el perro caliente* vedle anglického *hot dog*) a mají velký vliv na rozvoj vlastních pojmenovacích prostředků těchto jazyků.

2. SLOVOTVORNÉ PROCESY V ČESKÉM JAZYCE

Tvoření slov je zcela specifickým prostředkem vytváření nových pojmenování a nejdůležitějším způsobem rozvíjení a obohacování slovní zásoby českého jazyka. Podstata tohoto pojmenovávacího způsobu je v tom, že nová jednoslovná pojmenování vznikají na základě existujících slov jistými obměnami jejich morfologické struktury. Podle toho, zda do nově tvořeného slova vstupuje jako základ slovo jedno, anebo slov více, rozlišujeme dva

základní slovotvorné postupy v češtině a to jsou odvozování slov (derivace) a skládání slov (kompozice).

Dále pak v českém jazyce existuje skupina způsobů tvorby slov, které jsou často označovány jako „zvláštní“. Do této kategorie lze zařadit zkratkové tvoření, mechanické krácení, nastavování slov, překrucování slov, křížení slov nebo pojmenování podle prvních slov.

Další samostatnou skupinu způsobů vzniku nových pojmenování tvoří změny významu nebo jen formy slova.

2.1 Derivace

U derivátů může odvozovací morfém stát za základem slova, a pak má název sufix (přípona). Tento způsob tvorby se nazývá sufixace nebo také derivace sufixální. Přípona je prvek, jehož připojením za kmen základu vzniká nové slovo (*sad* → *sad-ař*) nebo kmen (*boj-* → *boj-ova-t*). Podle toho, co příponou vzniká, rozeznáváme přípony slovotvorné a kmenové. Součástí sufixu bývá u flektivních slovních druhů zpravidla i koncovka, která určuje slovní druh vzniklého slova, jeho morfologické vlastnosti i deklinační či konjugační paradigma. Někdy plní derivační úlohu koncovka sama (např. *zdrav-í*); v takových případech je tento morfém polyfunkční. Vzhledem k uplatnění, které sufixace má při tvoření různých slovních druhů, můžeme říci, že tento způsob tvoření slov je tím nejdůležitějším způsobem v češtině. V souvislosti se sufixací někteří autoři (např. Vladimír Šmilauer) hovoří také o tzv. zpětném odvozování. To nastává, když se k danému slovu přitváří zdánlivě základní slovo: starší německé slovo *wätsac* „cestovní brašna“ bylo do češtiny přejato jako *váček*; k tomu bylo podle poměru *ráček* → *rak*, *mráček* → *mrak* atd. přitvořeno zdánlivě základní *vak*. S tímto způsobem tvoření slov je ale možno se setkat i u jiných autorů (Miloš Dokulil). Ten se zmiňuje o inverzním postupu k sufixaci, tzv. desufixaci. Tento způsob slovotvorby se ve své ryzí podobě

v soudobé češtině uplatňuje jen velmi zřídka, především při tvorbě slov expresivních (např. *mizerný* → *mizera*, *nemotorný* → *nemotora*).

Pro úplnost je ještě třeba zmínit dva způsoby tvoření, které jsou těsně spojeny s předchozími, a to je tzv. resufixace, což je náhrada jednoho sufixu druhým, který má jinou funkci. Také můžeme říct, že se zde uplatňuje desufixace ve spojení s novou sufixací (např. *vlas-atý* → *vlas-áč*). Také resufixaci nacházíme v češtině zejména v oblasti tvoření expresivních slov (např. *huňatý* → *huňáč*). Dále se také setkáváme s termínem postfix, to je název pro takový sufix, který se připojuje až na samotný konec slova za jeho koncovku a tam zůstává i při flexi (např. *jaký-si*, *jakého-si*, atd.).

Stojí-li derivační morfém před základem slova, jde o prefix (předponu) a proces jeho připojení má název prefixace nebo také derivace prefixální. Tvoření předponami není přímým protikladem k tvoření příponami: předpony nepřístupují ke kmenu základu, nýbrž k celému základnímu slovu; významová skupina se nemění, ale provádí se jen obměna v jejích mezích (zesílení, specializace, změna vidu apod.).

Protějškem prefixace je deprefixace spočívající v tom, že se základové slovo vzniklé zpravidla jiným způsobem než čistou prefixací zbaví prefixu. Například deprefixací slovesa *ujařmit* bylo odvozeno prosté sloveso *jařmit* atd. Deprefixace má v současném jazyce jen velmi skromné uplatnění, především u sloves a dějových jmen od nich tvořených.

Vedle prefixace a sufixace existuje v češtině smíšený způsob prefixálně sufixální (nebo také prefixačně-sufixační), dojde-li k současnému připojení předpony i přípony (např. *při-blb-lý*, *ná-ramen-ík* atd.).

2.2 Kompozice

Skládání slov (kompozice) je tvoření slov spojováním dvou významových slov ve slovo jedno. Slova vzniklá skládáním se nazývají

složeniny (kompozita), jejich části jsou členy složeniny (komponenty). Složeniny z více než dvou slov jsou v češtině vzácnou výjimkou (např. *červenomodrobílý*), v přejatých termínech jsou ovšem častější (např. *formaldehydbisulfit*). V těchto případech dochází někdy k elipse středního členu (např. *Středozevní moře* → *středomořský*). Při tvoření slov tímto způsobem bývají oba slovní základy představující autosémantická slova, tzn. přední člen složeniny se členem zadním, spojeny pomocí tzv. konektu – švu (např. *život-o-pis*), který ovšem může být i nulový (např. *knih-tisk*). Samohláska na konci prvního členu se také může nazývat *kompoziční vokál*. Význam složenin se odchyluje od významu slovního spojení, které je jejím základem; zpravidla je užší – specializovaný (např. *černozeň* není libovolná černá země, nýbrž zcela určitý typ půdy).

Složeniny se dělí:

1) Podle těsnosti vztahu mezi oběma členy na

a) složeniny vlastní (pravé), tj. takové složeniny, které se prostě (tj. beze změny podoby) nedají rozložit v samostatná slova; první člen mívá podobu neshodující se s žádným tvarem základního slova (např. *zprav-o-daj*, *kaz-i-svět*), v druhém členu se vyskytují slova nemající samostatnou existenci: *zpravo-daj*, *listo-noš*, *kože-luh*.

b) složeniny nevlastní (nepravé), tj. takové složeniny, pro které je příznačné, že je lze kdykoli opět rozložit v pojmenování sdružené, od něhož se liší jen foneticky – sjednocujícím slovním přízvukem (např. *'pravdě 'podobný - 'pravděpodobný*, *'vlasti 'zrádce -'vlastizrádce*), někdy i pořádkem slov (*'sebekritika*, ale i *'kritika 'sebe*, *'bojeschopný*, ale *'schopný 'boje*).

c) podle povahy větného vztahu mezi oběma členy:

i) slučovací složeniny (kopulativní) – lze je rozložit na větnou skupinu souřadnou slučovací: *Baltoslované – Baltové a Slované*. K této skupině patří i složeniny vzájemnostní – reciproční (např. *slovník česko-ruský*, v němž jsou ve vzájemném vztahu slova česká i ruská); složeniny zdvojené – reduplikované (např. *čiročirý – čirý a čirý*), kde se opakuje též základ; a složeniny násobné –

multiplikatívni vyskytující se podle mezinárodních vzorů jen v odborném názvosloví (např. *watthodina* – počet wattů násobený počtem hodin).

ii) určovací složeniny (determinativní) – lze je rozložit na větnou dvojici podřadnou, a to přívlastkovou – atributivní (např. *černozem* – *černá zem*), příslovečnou – adverbialní (např. *pecivál* – *válí se na peci*) a doplňkovou (např. *samouk* – *sám se učí*).

iii) vazebné složeniny (rekční) – lze je rozložit na větnou dvojici podřadnou předmětnou – objektovou (např. *patolízal* – *líže paty, divotvorný* – *tvoří divy*).

iv) predikační složeniny (lze je rozložit na větnou dvojici predikační – přísuzovací (např. *lidovláda* – *lid vládne*).

v) větné složeniny, které jsou velmi řídké (např. *budižkničemu, mouchysněztesimě, jaksepatří*).

vi) mechanické složeniny – nelze je rozložit na větnou skupinu nebo dvojici, neboť vznikly prostým sražením slov po sobě pravidelně následujících, jsou to ovšem zpravidla slova formální (např. *arci* – *a rci, jestliže* – *jestli, že*).

V lingvistice se někdy užívá pro typy složenin termínů indických (slučovací – *dvandva*, určovací – *karmādharaḍa*, vazebné – *tatpuruṣa*). Jako *bahuvrīhi* označovali Indové složeniny vyslovující vlastnost substance v složenině nepojmenované (např. *těžkomyslný*).

Jak již bylo řečeno, odvozování a skládání jsou dva základní a nejdůležitější slovtvorné postupy v češtině. Vedle toho se v češtině často setkáváme i s kombinací obou těchto slovtvorných způsobů. Spojení např. kompozice se sufixací můžeme pozorovat v typu *dřevorubec* od slovního spojení *rubat dřevo*, tvořeného zároveň složením (s kmenovým kompozičním vokálem *o*) a sufixem *-ec*, který i mimo kompozici utváří jména činitelská, nebo v typu *černopláštník* od slovního spojení *černý plášť* s kompozičním vokálem *o* a sufixem *-ník*, charakterizujícím mj. jména nositelů vlastnosti.

2.3 Zkratkové tvoření

Zkratkové tvoření je takový slovotvorný postup, při kterém se nové slovo tvoří z částí (počátků, konců) jednotlivých slov souslovného názvu. Zkracují se především několikaslovné názvy různých institucí. Podle toho, jakým způsobem se dané výrazy tvoří, rozlišujeme:

1) tvoření slabičné – z počátečních slabik, resp. slabičných hláskových skupin členů sousloví (např. Svatební kancelář – *Svatka*, Řemeslnické potřeby – *Řempo*, Družstvo tělesně vadných – *Drutěva*).

2) tvoření hláskové – z počátečních hlásek sdruženého pojmenování (např. *DAMU*, *FAMU*, *AMU*, *ODS*).

3) tvoření kombinací předchozích dvou způsobů – z počátečních slabik i hlásek (např. *Čedok* – Česká dopravní kancelář, *Pofis* – Poštovní filatelistická služba).

Pro tyto útvary je příznačné začleňování do příslušných skloňovacích vzorů. Koncová samohláska se v takovém případě mění na koncovku. Mezi zkratková slova můžeme zařadit i některá hovorová slova odvozená od zkratk. Jako například: *SS* – *esesák*, *CD* – *cédéčko*, *PC* – *písíčko*, *CV* – *sívíčko*.

Všeobecně je ale zkratkové tvoření v češtině řídké a, jak je možno vidět na předchozích příkladech, omezuje se na jména institucí a výrobků.

2.4 Mechanické krácení

Tento způsob slovotvorby se vyskytuje například při tvoření hypokoristik, tzn. při tvoření obměn křestních jmen. Krátí se buď konec slova (např. *Dorota* → *Dora*, *Naděžda* → *Nad'a*), nebo začátek slova (např. *Alžběta* → *Běta*, *Vilemína* → *Mína*). Často bývá tento způsob provázen změnou tvaroslovné charakteristiky, sufixací i obměnou hlásek „základu“, tj. ponechané části slova (např. *Vladimír* → *Vlád'a*, *Jakub* → *Kuba*, *Antonín* → *Tonda*). Mimo vlastní jména rodná zasahuje tento způsob mechanického

krácení i obecné názvy příslušníků rodiny (např. *matka* → *máma*, *bratr* → *brácha*).

Ve slangu a argotu se tyto postupy uplatňují i u jiných jmen (např. *učitelka* → *uča*, *cigaretka* → *retka*, *padesát* → *pade*, *hodina* → *hod'ka*). Slangové je i vypouštění posledních slabik formovaných slov (slovních tvarů) na konci výpovědi jako například: To *neva...* nevadí. To je *bezva...* bezvadné. *Nashle...* Nashledanou! apod.

Ve familiárním stylu se mechanicky krátí také slova přejatá z cizích jazyků, zvláště slova složená (např. *fotoaparát* → *foťák*, *radioaparát* → *rádio*, *auto* → *automobil*).

2.5 Nastavování slov

Nastavování slov je expresivní a je omezeno pouze na obecný jazyk. (např. *strakatý* → *strakamakatý*, *posera* → *poseroutka*, *rachejtle* → *rachomejtle*). Ze spisovného jazyka sem patří slova typu malilinkatý a nastavováním slov se rozumí také přidávání rýmového slova (např. *tlachy* → *tlachy – plachy*).

2.6 Překrucování slov

Překrucování slov bývá časté při kletbách. V minulosti, kdy byli lidé nábožněji založeni, než je tomu nyní a někdo si chtěl ulevit kletbou, ale nechtěl nebo nemohl kletbu vyslovit celou, protože by to byl hřích, používal se právě tento způsob tvoření slov. I když to tehdy určitě nikdo za způsob slovtvorby nepovažoval. Typické příklady překrucování jsou výrazy jako *zatrápený*, *zatrachtilý*, *zatrackaný* nebo *zatracepený* z původního propadlý zatracení. Jiný příklad jsou slova *krucifagot*, *krucinálfagot*, *krucinál* atd., které jsou v podstatě překruceniny z krucifix.

2.7 Křížení slov

Způsob slovo tvorby, který se také nazývá kontaminace, vzniká mechanickým spojením dvou souznačných slov v jedno. V češtině nepatří tento proces k nejčastějším a slova takto vzniklá nejsou pokládána za správná.

Hrů-zný + straš-livý → hrůzlivý,

Elip-sovitý + vej-čitý → elipčitý

Obezře-lý + prozře-telný → obezřetelný

Bez-božný + neznaboh → beznaboh

2.8 Pojmenování podle prvních slov

Jedná se o pojmenování například písně, básně, modlitby, listiny, středověké legendy, kdy se používají pouze první slova k pojmenování celku – tzv. synekdochicky (např. *Hej, Slované; Otčenáš, Angelus, Memento, Crescente, Diffundente, Tempore Michaelis*).

Tato slova se někdy stávají běžnými podstatnými jmény, jsou schopna skloňování (např. dva otčenáše a dva zdrávasy) a tvoří se z nich odvozeniny (např. *laciné hejslovanění*).

2.9 Změny jen významu nebo jen formy

Tento slovo tvorný způsob se také jinak nazývá konverze. Jedná se o přechod slova z jedné slovnědruhové kategorie do druhé bez jakékoli změny slovo tvorného kmene nebo tvaroslovné formy – vzniká tak nová lexikální jednotka s novým významem: název vlastnosti předmětu se mění v název předmětu samého. Tento proces můžeme nazvat též substantivizací adjektiv (např. *nemocný člověk → nemocný*). Často také dochází k přechodu jmen

v příslovce (např. *celkem, trochu, málem, kolem, honem*) a k přechodu jmen v citoslovce (např. *hrome*). Existují ovšem také změny, při kterých dochází ke změně formy slova, ale ne ke změně významové (např. *šedý* → *šed-iv-ý, líný* → *len-iv-ý, prchlý* → *prchl-iv-ý, spravedlný* → *spravedlivý*).

Závěrem této kapitoly je třeba upozornit ještě na dvě věci:

1. Okolnost, zda do nově utvořeného slova vstupuje jedno základové slovo nebo více, neobráží vždy skutečné východisko takového pojmenování. Nejen mnohá slova složená, ale i některá slova odvozená se zakládají na pojmenování sdruženém, vznikají kondenzací tohoto pojmenování.

Rozlišujeme tedy dvojí pramen tvoření slov: jednak může nové pojmenování vznikat na základě analýzy pojmu, který má označovat, syntetickým slovotvorným procesem, jednak se pojmenování již hotové pouze upravuje. To se může stát kondenzací, spočívající jednak v transformaci pojmenování několikaslovného v jednoslovné – tzv. univerbizace - jednak i v transformaci pojmenování složeného v odvozené. Např. typ *malé město* → *maloměsto, lanová dráha* → *lanovka nebo rychlovlak* → *rychlík*. Univerbizace je ovšem pojem z jiné roviny, než jsou slovotvorné způsoby (jako derivace nebo kompozice). Jiným druhem úpravy hotového pojmenování – daleko méně častým – je obměna formantu (např. *student* → *študák, kulečník* → *kulec*).

2. Slova se netvoří jen na základě typické slovotvorné struktury. Nezřídka se pojmový rozbor zaměřuje povrchním opřením se o slovo označující pojem nějak blízký tomu, který má být pojmenován, a více méně mechanickým napodobením jeho struktury se vytvoří nové slovo. Takovým způsobem vzniklo například slovo *porotce* podle slova *soudce*. Zcela v rozporu se zákonitostí příslušného formantu takovým způsobem vzniklo slovo *dálnice* podle *silnice*. Mechanické tvoření ovšem není jen proces příležitostný. Podle konkrétních modelů bylo vytvořeno několik slov (např. *chladnička* nebo *mraznička* podle lednička, *tramvajenka* podle jízdenka atd.). V jazyce se

dokonce vytvořily celé typy takového tvoření, které se neohlížejí na strukturu pojmu a slovotvorné normy. Typickým příkladem takové mechanické kategorie mohou být názvy různých poplatků končící na koncovku *-né*, jako *školné, kapesné, spropitné* atd.

3. SLOVOTVORNÉ PROCESY V ANGLICKÉM JAZYCE

Slovotvorné procesy v anglickém jazyce jsou podobné těm, které se vyskytují v jazyce českém. Přesto je nutné se jimi zabývat ve zvláštní kapitole, protože jejich zastoupení v angličtině se od češtiny liší. Slovo tvorba byla pro anglicky píšící jazykovědce také dlouho neprozkoumanou oblastí. A někteří autoři, jako například Laurie Bauer, ani dnes nejsou spokojeni se stavem, v jakém se zkoumání této disciplíny nachází. V angličtině existují dvě základní skupiny slovotvorných procesů. První z nich je ta, kterou mnozí autoři považují za srozumitelnější, jasnější a odhadnutelnou. Skupina, v níž slova vznikají kombinacemi plných lingvistických znaků. Patří sem skládání slov, prefixace, suffixace (narozdíl od českých jazykových příruček většina anglických publikací rozděluje proces odvozování právě na prefixaci a suffixaci), derivace nulovým morfémem a zpětné odvozování. Druhá skupina je tvořena těmi procesy slovo tvorby, do kterých nevstupují celá slova. Tato skupina je některými autory považována za „nepředvídatelnou“ (Laurie Bauer), protože slovotvorné procesy v ní zastoupené se neřídí žádnými pravidly slovo tvorby. Kdybychom chtěli do těchto procesů pravidla zavést, museli bychom vzít v úvahu tolik faktorů, že by tato pravidla stejně nebyla relevantní. Přesto se autoři jazykovědných publikací o slovo tvorbě těmito procesům nevyhýbají, protože jsou v angličtině velice časté. Do této skupiny lze zahrnout následující slovotvorné procesy: krácení, křížení, tvoření akronym (v některých knihách zahrnuto do procesu krácení), mechanické tvoření slov a potom kombinace předchozích.

Sapir anglickou slovotvorbu označil jako „hnízdo bizarností a náhodných použití“. Potom také ale dodal, že za mnoha variacemi různých idiomů stojí jasné a logické vztahy. Mnoho jazykovědců už se snažilo vytvořit umělý jazyk, kde by bylo všechno pravidelné, například Esperanto nebo Novial. Tyto pokusy ovšem často nesplnily očekávání a lidé stejně dávají přednost jazykům živým se všemi jejich nedostatky a nepravidelnostmi. Jazyk je živý organismus a něco jako „ideální slovotvorba“ bez nepravidelných tvarů neexistuje.

3.1 Skládání

Definice tohoto slovotvorného procesu je stejná jako v češtině – jedná se o kombinaci dvou nebo více morfologických jednotek, které, stojící vedle sebe, vytvoří nové slovo. Narozdíl od češtiny, v angličtině je spojení více než dvou slov častější. Tento slovotvorný způsob vychází z přirozené lidské tendence, kdy nás okolnosti nutí pojmenovat novou věc na základě podobnosti s věcí jinou. Jasně to lze vidět na vytvoření slova *rainbow*. Jako první zde vidíme podobnost tvarovou, kdy nám duha připomíná luk. Na základě spojitosti s deštěm, vzhledem k tomu, že jindy než při dešti duhu není možné vidět, dochází k bližší určenosti a vzniká tak nové slovo. Složené slovo se skládá ze dvou částí (někdy i více) – je to část určující (determining) a část určovaná (determined). V systému jazyků, ke kterým angličtina patří, je běžné, že část určující předchází část určovanou. K typům složenin, které tomuto pravidlu neodpovídají, patří například syntaktické složeniny (např. *father-in-law*). Část určovaná je gramaticky dominantní a podstupuje všechny změny ve flexi.

Co jsou vlastně složeniny? Jaká pro ně existují kritéria? Touto otázkou se zabývalo již mnoho autorů. Například H. Koziol prohlásil, že „kritériem složeniny je určitá psychologická spojitost“, a dodává, že „mezi složeninou a syntaktickou skupinou by měl být určitý rozdíl v intonaci, ale celé je to,

bohužel, těžké popsat.“ Toto je velice slabá definice a jiní lingvisté (B. Bloch a G. L. Trager) složeniny popsali jako „slova vytvořená ze slov menších“. Mnoho jasných definicí v tomto ohledu najít nelze. Jako další kritérium složenin můžeme najít použití přízvuku. Například ve složenině *blackbird* je hlavní přízvuk na slově *black*, zatímco druhé slovo *bird* má přízvuk oslabený. Na druhé straně máme sousloví *black market*, kde přízvuk nesou oba členové. Přízvuk je tedy možno považovat za jedno z určujících kritérií. Ovšem najdeme i složeniny, které nesou dvojí přízvuk. Jsou to například složeniny, ve kterých stojí jako druhé slovo přídavné (např. *easy-going*, *man-made*).

Dalším kritériem, podle kterého by se dalo určit, zda jde o složené slovo nebo ne, je spelling. Tento způsob je ale považován za velice nespolehlivý, protože možnost, jak slova napsat, je více. Složeniny mohou být totiž psány jako jedno slovo, dvě slova spojená pomlčkou nebo i jako dvě samostatně stojící složená slova. Někdy záleží na míře spojitosti mezi členy, ale žádná pravidla, která by určovala, jak se mají složeniny psát, v podstatě neexistují.

Aby však kombinace slov byla považována za složeninu, existuje jedna podmínka, která musí být splněna – složenina musí být morfologicky izolovaná na rozdíl od syntaktické skupiny (noun phrase – free phrase).

Největší skupinou složenin v angličtině jsou složená podstatná jména a její nejrozsáhlejší podskupinou jsou slova složená ze dvou podstatných jmen. Jespersen odlišil několik sémantických kategorií těchto slov: ve slovech typu *garden party* první element indikuje místo druhého elementu, následuje typ *night train*, kde první člen označuje čas, dále odlišil typ *beehive* nebo *keyhole*, ve kterých první člen určuje účel, v typu *handwriting* nástroj. Potom existují také složeniny typu *sand-paper* a *mountain range*, v nichž první element označuje něco, co je v druhém elementu obsaženo. Jespersen ale také doplňuje, že existují i složená slova, která se nedají zařadit do žádné z těchto kategorií (např. *sunflower*, *ladybird*, *life-boat* atd.). Další skupinou složených podstatných jmen jsou pojmenování, jejichž členové jsou sloveso a podstatné jméno a tato skupina se může dále dělit na slova, ve kterých je substantivum

přímým předmětem slovesa. Tento typ označení najdeme například při popisu lidí (např. *cut-throat*, *pickpocket*). Druhým typem označení jsou ta, kde podstatné jméno není přímým předmětem slovesa (např. *play pit*, *crashpad*, *drownproofing* atd.). Složeniny, ve kterých se vyskytuje sloveso a podstatné jméno, existují i v opačném pořadí těchto slovních druhů. U tohoto druhu složenin je ale těžké rozlišit, zda je druhý člen opravdu sloveso nebo jen podstatné jméno, ale příklady jako *nosebleed* nebo *sunshine* tomuto vzoru odpovídají. Pokud mluvíme o slovesech, je s nimi spojen ještě jeden typ složených podstatných jmen, a to právě ze dvou sloves. Tento typ se ale vyskytuje jen velice omezeně. Jako příklad je možné uvést *make-believe*, ale také u něj je pravděpodobné, že první část bude označena jako přídavné jméno.

Dalším způsobem, jak vytvořit podstatné jméno skládáním, je postavit vedle sebe přídavné a podstatné jméno. Někdy ovšem může být těžké rozlišit, zda jde skutečně o složeninu nebo jen substantivní frázi. Kritériem pro odlišení může být opět přízvuk. Pokud je hlavní přízvuk na adjektivu a celé slovo je vyslovováno izolovaně a najednou, tak to vše ukazuje na složeninu. Pokud je hlavní přízvuk na substantivu, většinou se jedná o substantivní frázi. Proto je také poměrně jednoduché přesouvat jeden typ na druhý a naopak jen změnou přízvuku. Jako příklad slov složených z adjektiv a substantiv lze uvést *new town*, *fast-food*, *hard-stuff* atd.

Jiný typ složených podstatných jmen tvoří skupina, kde vedle sebe stojí předložka a podstatné jméno, a to v obou pořadích. Jednu podskupinu tvoří složeniny v pořadí předložka a podstatné jméno – takových slov lze najít poměrně hodně (např. *afterheat*, *off-islander* atd.). Pokud toto pořadí obrátíme, dostaneme se do oblasti, kde většina slov jsou zpodstatnělá frázová slovesa a je velice diskutabilní, zda jde skutečně o složeniny (např. *cop-out*, *put-down*, *press-down* atd.). Existují ovšem i formy, které nejsou odvozeny od frázových sloves, i když jistou analogií s nimi mohou být vytvořena (např. *fallout*, *pray-in*, *teach-in* atd.).

Poslední skupinou složených podstatných jmen jsou tzv. frázové složeniny. Jedná se o konstrukce, kdy do vytvoření nového slova vstupuje celá fráze. Nejčastějším typem těchto složenin jsou ty, ve kterých je hlavním prvkem věta (např. *pain-in-stomach gesture, a what-do-you-think-movement, forget-me-not*).

Druhou velkou skupinou, o níž je třeba se zmínit, jsou složená přídavná jména, která jsou tvořena několika různými způsoby, stejně jako jména podstatná. Nejpočetnější podskupiny tvoří složená adjektiva podle vzoru přídavné a podstatné jméno (např. *waterproof, leadfree, machine readable* atd.), dále podle vzoru přídavné jméno a přídavné jméno (např. *bitter-sweet, deaf-mute*), v neposlední řadě je nutné zmínit vzor podstatné jméno a podstatné jméno (např. *coffee table /book/, glassteel /skyscraper/* atd.). Menší skupiny potom tvoří vzory jako příslovce a adjektivum, sloveso a podstatné jméno (např. *break-bulk consignment, roll-neck sweater*), přídavné a podstatné jméno (např. *grey-collar worker, red-brick university, solid-state physics*), předložka a substantivum (např. *before-tax profits, in depth study*), sloveso a sloveso (např. *go-go dancer, pass-fail test, stop-go economics*), adjektivum nebo adverbium a sloveso (např. *high-rise tower, quick-change artiste*) nebo typ sloveso a předložka (např. *tow-away zone, see-through blouse, wrap-around skirt*).

Slovesa jsou dalším slovním druhem, který může vznikat skládáním. Většina anglických složených sloves ovšem nevznikla pouhým postavením dvou lexému vedle sebe, ale spíše zpětným odvozením nebo konverzí ze složených podstatných jmen. Všeobecně vzato jsou ale složená slovesa v angličtině spíše výjimkou. Přesto existuje opět několik vzorů, jak lze složená slovesa tvořit. Jako například vzor podstatné jméno a sloveso (např. *blockbust, head-hunt, sky-dive* atd.), přídavné jméno a sloveso (např. *soft-land, free-associate* atd.) a předložka a sloveso (např. *undergo, overbook, overeducate* atd.). Dále existuje několik dalších vzorů (např. sloveso a sloveso, sloveso

a podstatné jméno, přídavné jméno a podstatné jméno a také vzor dvou podstatných jmen), ale výskyt takto vytvořených sloves je velice malý.

O složeninách lze mluvit také v souvislosti s příslovci. Nejčastější formou tvorby složených adverbii je přidání koncovky *-ly* ke složenému přídavnému jménu, ale můžeme najít i jiné typy tvoření (např. *double-quick*, *flat-out*, *off-hand* atd.)

Existují také složeniny, u kterých byl nejvíce motivujícím faktorem rým. Většina takto utvořených slov jsou podstatná jména (např. *brain-drain*, *sun-gun*, *flower-power*, *gang-bang* atd.), ale setkáme se i s jinými slovními druhy (např. *higgledy-piggledy*, *hobnob* atd.). Jiná skupina složenin, které byly motivovány foneticky, je ta obsahující ablaut (např. *flip-flop*, *riff-raff*, *shilly-shally*, *tick-tock*, *zig-zag* atd.). Hans Marchand tuto problematiku shrnuje v samostatné kapitole.

Pro úplnost je třeba ještě zmínit tzv. novoklasická složená slova. Jedná se o tvary, které jsou složené kombinací domácího a přejatého prvku. Tyto přejaté prvky jsou většinou řeckého nebo latinského původu. Vzhledem k tomu, že anglická slovní zásoba obsahuje takových prvků hodně, je velice těžké odlišit, zda se jedná o hybridní složeninu nebo barbarismus, protože některá slova obsahující přejatý element natolik zdomácněla, že už je nikdo za cizí nepovažuje. Jako příklady typických přejatých prvků lze uvést tyto: *astro-*, *hydro-*, *-crat* atd. (Hans Marchand se o těchto tvarech zmiňuje jako o předponách/příponách cizího původu.)

3.2 Odvozování

Ve většině anglických jazykových příruček se neseťkáme s kapitolou „odvozování“ jako takovou. Většinou najdeme dvě samostatné kapitoly s názvy prefixace a sufixace. Někdy bývají doplněny kapitolou odvozeniny nulovým morfémem, ale tato část v některých případech splývá s konverzí.

Definice prefixace v anglickém jazyce je stejná jako v jazyce českém. Jedná se o připojování předpon ke kořeni slova. Předpony jsou ty části slov, které kořen přecházejí a nemohou stát samostatně. Někteří jazykovědci měli v minulosti problémy s definicí, co je to prefix. Starší jazykovědci totiž přepony považovali za části procesů skládání slov - kompozice. V některých případech lze tento fenomén pozorovat i v současné době.

V angličtině existují předpony domácího nebo cizího původu. Počet těch domácího původu je velice malý a jejich specifickým je to, že vznikly ze samostatných slov (např. *a-*, *be-*, *fore-*, *mid* atd.). Prefixy cizího původu byly do angličtiny přejaty díky přejatým slovům a na základě jejich vzoru se začaly tvořit podobné tvary se stejnými předponami.

Předpony je možné dělit podle toho, jaký význam dávají nově vytvořenému slovu. Některé předpony mohou mít adjektivní význam (např. *co-hostess*, *ex-king*, *archbishop* atd.), jiná adverbiální (*hypersensitive*, *rewrite*, *overanxious*, *mislaid* atd.) nebo předložkový (*prewar*, *postgraduate*, *anti-Nazi* atd.). Dalším možným dělením je na předpony, které mění slovní druh původního slova a které ne. Velká většina anglických předpon slovní druh daného slova nemění. Z těch, co tak naopak činí, můžeme zmínit například předponu *a-* (např. *the ablaze house*) nebo *be-* (např. *bewitch*, *becalm*).

Sufixace je, stejně jako v češtině, slovtvorný proces, při kterém se ke kořeni slova přidávají přípony. Sufix má sémantickou hodnotu, stejně jako předpony a stejně tak nemůže stát samostatně. V tomto případě je však nutné upozornit na podobnost i rozdílnost funkčních a derivačních morfémů. Morfologicky dvě slova jako *citizens* a *citizenry* jsou vytvořena na stejném principu „kořen a afix“. Na první pohled jejich struktura vypadá stejně: *-s* ve slově *citizens* i *-ry* ve slově *citizenry* vyjadřují pluralitu, kolektivitu. Ale rozdíl je patrný v gramatické funkci a ve slovním významu. Zatímco *-s* je koncovka užívaná v gramatické kategorii množné číslo, *-ery* se používá při tvorbě slov s významem „skupina, kolektivita“. Sufixace (tedy použití derivačních morfémů) je především proces, který slovům dává nový lexikální význam,

nebo se tvoří slova nová. Na druhé straně funkčními morfémy se pouze tvoří jiné tvary slov stejného významu – např. již zmíněné množné číslo podstatných jmen.

Původ anglických přípon může být dvojitý. Prvním způsobem, jak přípona vznikla, je její dřívější existence jako samostatného slova. Tento způsob se týká pouze domácích přípon (např. *-dom*, *-hood*). Druhý způsob je vytvoření přípon jako takových, obvykle jako výsledek vylučování. Mezi těmito dvěma způsoby stojí takové přípony, které jsou stále považovány za slova, přestože se samostatně už nepoužívají (např. *-monger*, *-wright*, *-wise*).

Stejně tak jako u předpon, mnoho přípon bylo přejato z cizích jazyků. Takto potom vznikají tzv. hybridní deriváty. Ty můžeme rozdělit do dvou základních skupin. První skupinou je kombinace cizího slova s domácím afixem (např. *clearness*, *un-button*). Právě proto, že přijetí cizího slova je v podstatě jednoduchá záležitost, stejně je tomu tak i při spojování těchto slov s domácími afixy. Takto utvořená slova už většinou nejsou považována za slova cizího původu. A to je také důvod, proč se domácí předpony a přípony spojovaly například se slovy francouzského původu téměř hned poté, co byla do jazyka přijata (např. *faithful*, *faithless* atd.). Druhou skupinou jsou slova vzniklá kombinací slova domácího původu s cizím afixem. V těchto případech bylo nejdříve nutné, aby se určitá forma stala pro mluvčí známou a přijatelnou a poté již mohla být spojována s domácími slovy. Tento proces je komplikovanější než předchozí, a proto tyto formy vznikaly později a jsou méně početné. Jednou z výjimek je asimilace přípony *-able*, která zdomácněla velice rychle. Na druhé straně stojí afixy jako *-ance* nebo *-ity*, jež se se slovy domácího původu většinou nepojí. Většina cizích sufixů vděčí za svou existenci reinterpetaci přejatých slov. Takto se do angličtiny dostala například přípona *-scape*, která do jazyka přešla přes výraz *landscape*. Nyní se přípona *-scape* používá například ve slovech: *sandscape*, *mountainscape*, *waterscape*, *roadscape* atd.

Třetí kapitolou, která souvisí se slovotvorným procesem zvaným derivace, je tzv. derivace nulovým morfémem. Je to v podstatě odvozování nových slov bez derivačního morfému. Jak již bylo řečeno, některé literatury používají pro stejný proces název konverze (např. Laurie Bauer). Tímto způsobem se v angličtině tvoří velice mnoho slov, protože v případě potřeby může konverzí projít téměř jakýkoli lexém a samotná konverze se zdá být naprosto bez pravidel. Hans Marchand ale upozorňuje na fakt, že např. odvozená podstatná jména prochází konverzí velice zřídka a konkrétně zmiňuje proces jejich změny na slovesa. Jako příklad použil slovo *arrival*, které bylo odvozeno ze slovesa *arrive* a těžko bychom ho mohli použít znovu jako sloveso *to arrival*. Naproti tomu Laurie Bauer zmiňuje jiný příklad, který toto tvrzení popírá a ukazuje to na příkladu *a sign* → *to sign* → *a signal* → *to signal*. Četné používání konverze může být spatřováno jako proces, díky kterému jednou zmizí rozdíly mezi jednotlivými slovními druhy a vzniknou například jen soubory slov, která nebude možné konvertovat. Ostatní slova nebudou patřit do žádné konkrétní kategorie a budou se používat, jak bude třeba. Toto je ovšem pouze spekulace, ale lidem, kteří v minulosti používali angličtinu – syntetický jazyk – se tehdy také možná zdálo nereálné, že by to někdy v budoucnu mohlo být jinak.

Konverze je používání slova patřícího k určitému slovnímu druhu ve formě jiného slovního druhu, aniž by došlo k jakékoli jeho změně. Mnoho autorů dává přednost klasifikovat tento proces spíše jako problém syntaktický než slovotvorný. Jako nejzřetelnější může být použit typ konverze, kdy nedochází ke změně slovního druhu, ale kdy se například z jednoho typu podstatného jména stane jiný typ téhož slovního druhu. Dobře je to vidět na příkladu počítatelných a nepočítatelných substantiv. Když použijeme výraz *some tea*, vidíme, že jde o nepočítatelné substantivum. Lze ovšem říci i *two teas* a zde už je jasné, že došlo ke změně na substantivum počítatelné, přestože tohoto výrazu lze užít jen za určitých okolností. A je to právě větný kontext, který určil, o jaký typ podstatného jména se jedná. Dalším příkladem, kdy není

jasné, zda jde skutečně o konverzi, jsou změny přídavných jmen. Pro některé lingvisty je dostatečným argumentem pro určení adjektiva to, že slovo stojí v atributivní pozici (např. *bow window, head teacher, model aeroplane, stone wall* atd.). Jiní ovšem namítají, že takto utvořená slova jsou složeniny, a proto se v těchto případech o konverzi mluvit nedá. Quirk proto navrhoval řešení, že pokud se prvek může objevit kromě pozice atributu i v pozici predikátu, je možné mluvit o konverzi v adjektivum. Sledujme následující příklady: *This window is bow. This teacher is head. This aeroplane is model. This wall is stone.* Na základě těchto pravidel bychom museli konstatovat, že příklady *bow* a *model* jsou přídavná jména vzniklá konverzí, zatímco *head* a *stone* nikoli.

V angličtině ovšem neexistují pouze příklady, jako jsou ony výše uvedené, tedy příklady občas sporné. Lze najít spoustu typů konverze, kde o ní není pochyb. Hlavními typy konverze jsou: podstatné jméno → sloveso (např. *to bottle, to bridge, to mail* atd.), sloveso → podstatné jméno (např. *a call, a spy, a command* atd.), přídavné jméno → sloveso (např. *to better, to dirty, to empty, to faint, to open* atd.) a přídavné jméno → podstatné jméno. Naposled zmíněný vzor je v poslední době častější, než tomu bylo dříve, kdy tento způsob moc rozšířený nebyl. Jako příklady lze uvést výrazy *a creative, a crazy, a dyslexic, a nasty, a gay* atd. Podstatná jména ze jmen přídavných lze tvořit také tím, že se před přídavné jméno postaví určitý člen (např. *the poor*). Použití těchto tvarů je ale omezené, nemohou se vyskytovat v množném čísle, ani nemohou být jinak určeny.

Předložky, spojky, příslovce, citoslovce a dokonce afixy mohou také sloužit jako základy pro konverzi (např. *to up prices, but me no buts, the hereafter* atd.). U některých slov může dojít dokonce ke konverzi ve více slovních druzích než jen v jeden, jako tomu může být například u předložky *down*. Může být použita jako sloveso (*he downed his beer*), podstatné jméno (*he has a down on me*) a pravděpodobně i jako přídavné jméno (*the down train*).

3.3. Zpětné tvoření

Tento způsob tvoření slov se v angličtině nazývá *backformation*, v některých literaturách lze najít také výraz *backderivation*. Tento typ slovotvorby je vytvořením nového výrazu odtržením zjevných afixů, jinak řečeno, vytvořením „původního slova“ od odvozeniny. Zpětným tvořením se tento způsob nazývá proto, že jde o obrácený proces oproti tomu, co bylo nebo je běžné. Největší část takto vytvořených slov jsou totiž slovesa odvozená od podstatných jmen a jak je všeobecně známo, proces tvoření podstatných jmen ze sloves příponami je častější než tento obrácený, tedy proto *backformation*. Použití takto vytvořených slov je ovšem omezeno mírou jejich přijetí mluvčími. Zatímco například tvoření substantiv od sloves příponou *-er* je pro mnoho mluvčích přijato bez omezení, zpětné tvoření je v některých případech dokonce odmítáno, přinejmenším v některých slovesných formách.

Jak již bylo řečeno, největší částí takto vytvořených slov jsou slovesa (např. *babysit* z *babysitter*, *burgle* z *burglar*, *donate* z *donation*, *edit* z *editor*, *housekeep* z *housekeeper* atd.). Ovšem netýká se to pouze tohoto slovního druhu (např. *decadent* z *decadence*), ale takové případy jsou spíše výjimečné. Zpětné odvozování je mnohými považováno za prosté odtrhávání nebo ubírání afixů u delších slov. Tento proces by tak v budoucnu mohl stát speciálním případem krácení slov.

3.4. Krácení slov

Krácení slov je proces, při kterém je slovo o dvou nebo více slabikách zkráceno a přitom nedochází ke změně jeho významu nebo k přechodu k jinému slovnímu druhu (např. *advertisement* → *ad/advert*, *examination* → *exam*, *gymnasium* → *gym*, *photograph* → *photo* atd.), přesto se tyto dvě formy nedají zaměňovat. Zkrácená slova jsou většinou užívána v méně formálních situacích než jejich delší ekvivalenty. Naznačují postoj nebo míru důvěrnosti

ze strany uživatele k označovanému nebo k posluchačům. Vzhledem k tomu, že tento způsob slovtvorby se již řadí k tzv. „nepředvídatelným“, není vždy úplně jasné, kolik slabik z původního slova zůstane a jaké to budou. Proto také nejsou známa pravidla, která by toto určovala. Vždy záleží na konkrétní situaci, v níž se mluvčí nachází a na jeho postojích.

Rozeznáváme tři různé druhy krácení slov. První způsob je tzv. přední krácení, při kterém se slovo krátí o jeho začátek a pro pojmenování konkrétní věci zůstává jeho konec (např. *airplane* → *plane*, *university* → *varsity*, *telephone* → *phone* atd.). Tímto způsobem se krátí také křestní jména (např. *Bella* z *Arabella*, *Bert* z *Herbert*, *Fred* z *Alfred*, *Dora* z *Theodora* atd.). Některá křestní jména přijímají navíc zdobňovací koncovku (např. *Baldie* z *Archibald*, *Betty* z *Elizabeth*, *Lottie* z *Charlotte*, *Sandy* z *Alexander* atd.). Opačným a také častějším způsobem je zadní krácení, kdy je od slova odloučena jeho zadní část a zůstává ta přední (*lab* z *laboratory*, *bike* z *bicycle* atd.). V některých případech jsou kráceny i složeniny (např. *pub* z *public house*, *pop* z *popular music*, *zoo* ze *zoological garden* atd.). Stejně tak jako u předchozího typu krácení i zde často dochází ke krácení křestních jmen a takto utvořené zdobněliny jsou také velice frekventované (např. *Frederick* → *Fred* → *Freddie*, *Thomas* → *Tom* → *Tommy*, *William* → *Will* → *Willy* atd.). Třetím způsobem krácení je kombinace obou předchozích. Dochází tedy k odtržení začátku i konce slova a zůstává jen část prostřední (např. *influenza* → *flu*, *detective* → *tec*, *Elizabeth* → *Liz* atd.). Tento proces ovšem není příliš frekventovaný.

Zkrácené tvary slov nebo jen jejich první písmena se také mohou kombinovat s celými slovy (např. *adman*, *alsifilm* z *aluminium and silicate*, *D-day*, *A-bomb*, *pop art* atd.) Následující příklad také ukazuje, že např. akronyma mohou stát jako slovesa: „...*finally he made contact with a Battle class R.N. destroyer that was N.A.T.O.ing down the Lebanese coastline.*“ A z poslední doby, co bylo možné zaslechnout z médií, lze uvést např. výraz *N.A.T.O.ise*.

Zkrácená slova jsou variantami slov, která v jazyce již existují. Většina z nich není považována za část standardní slovní zásoby. Jsou vytvořena jako termíny zvláštní skupiny lidí, kteří jim rozumí. Například slovo *prep* může pro spoustu lidí znamenat cokoli, ale ve školním slangu má toho slovo své místo. Dále slovo *con*, které mezi americkými trampy znamená *conductor*, zatímco mezi vězni bychom se setkali s významem *convict*. Slang je velice soukromý jazyk. Přesto dochází k tomu, že některá slova přechází v běžné užívání. Děje se tomu tak většinou skrze média, když jsou tato slova užívána v proslovech, novinových článcích atd. V několika málo případech dokonce došlo k tomu, že zkrácená forma slova začala být považována za nový kořen a jeho původní delší ekvivalent se přestal používat a pomalu upadl v zapomnění. Kdo dnes například ví, že slovo *miss* pochází z *misstress*, *gin* z *geneva*, *navvy* z *navigator* nebo že *van* je krácenina slova *caravan*?

Existuje více než jeden důvod pro krácení slov. Jako první v řadě stojí tendence anglicky mluvících ke zkracování a zachází se v něm dále než v jiných evropských jazycích. Tato ekonomičnost, nebo také efektivnost, je stále více v oblibě především v americké angličtině. Je třeba také dodat, že krácení slov je také důsledkem určité hry a je to velice moderní fenomén.

Valerie Adams v kapitole „krácení slov“ uvádí také tvoření akronymů. Akronyma jsou slova tvořená prvními písmeny konkrétního sousloví a jsou velice populární od začátku dvacátého století. Hodně těchto slov bylo vytvořeno během obou světových válek a mnoho akronymů zastává názvy vládních a světových organizací. Akronyma se vyslovují jako jedno slovo (např. Unesco) nebo jako série písmen (např. BBC). Příležitostně lze najít i slova, která mají nový spelling. Můžeme se například setkat se slovem *deejay*, od akronymu *D.J.* → „*disc jockey*“, ze stejné (hudební) oblasti pochází i slovo *emcee* od akronymu *M.C.* → „*master of ceremonies*“ atd. Někdy se stává, že první písmena určitého slovního spojení vytvoří významové slovo (např. *MAGIC* → *Machine for Automatic Graphics Interface to a Computer* nebo *BASIC* → *British American Scientific International Commercial*).

Zkrácená slova tvoří také složeniny (např. *Amerind* z *American Indian*, *biopic* z *biographical picture*), takto utvořená slova ale už spadají do jiné kategorie tvoření slov, která se nazývá křížení slov a bude o ní pojednáno v další kapitole.

3.5 Křížení slov

Křížení slov je proces, při kterém se části dvou (nebo více) slov dávají dohromady, aby vytvořily slovo nové. Je to v podstatě podobný proces, jako skládání slov, jen do něj nevstupují celá slova, ale jen jejich části. Velkou část slov, jež vznikly tímto slovotvorným procesem, nelze najít ve slovnících a nejsou součástí běžné slovní zásoby. Důvod, proč tato slova nejsou tak populární, je hlavně ten, že odhadnout jejich význam je v mnohých případech velice složité, dokud konkrétní výraz není blíže určen kontextem nebo mluvčí není obeznámen, z jakých částí je slovo složeno. A mohou vyvstat i jiné potíže, a to jak slovo hláskovat a jak ho vyslovovat. V minulosti byl proveden malý výzkum, kdy několik lidí bylo požádáno o přečtení čtyřiceti takto složených slov, která byla posbírána hlavně z časopisů a novin a poté rovněž vět, které tyto složeniny obsahovaly a tak tedy objasnily jejich významy. Jak již bylo naznačeno, mnoho lidí mělo se čtením samostatně stojících slov potíže, ale po doplnění do kontextu se jim mnohé objasnilo a byli schopni slova správně přečíst i odhadnout jejich význam. Většina si také nebyla u víceslabičných slov jistá, která ze slabik je přízvučná.

Křížením se tvoří slova, která reprezentují slovní druhy jako podstatná jména (např. *breathalyser* ← *breath* a *analyser*, *brunch* ← *breakfast* a *lunch*, *plumcot* ← *plum* a *apricot*, *celtuce* ← *celery* a *lettuce* atd.), přídavná jména (např. *clantastical* ← *clandestine* a *fantastical*, *hydramatic* ← *hydraulic* a *automatic* atd) a slovesa.

V této skupině slov existují také slova, která jsou tzv. kontaminována. Pravděpodobně vzešla z dialektů nebo z jazyka méně vzdělaných lidí. Tato

slova jsou výsledkem nejasností v použití některých synonym nebo slov blízkého významu (např. *needcessity*).

Mnoho spisovatelů nebo novinářů používá zkřížená slova jako způsob jak překvapit své čtenáře. Typickým příkladem by mohl být například James Joyce, který ve svém díle *Finnegans Wake* takto vymyslel mnoho slov a pro některé z nich nestačila pouze dvě slova jako základ (např. *Everscepistic* ← *Everest, sceptic, septic a pistic*).

4. PŮVOD ČESKÝCH PŘÍJMENÍ

V českých zemích se používají příjmení nejrůznějšího původu. V minulosti pojem příjmení nebyl znám, naši předkové místo dvou jmen, užívali jen jediné osobní jméno a pokud již nedostačovalo, používaly se nejrůznější obměny toho původního (např. jmenoval-li se otec i syn *Matěj*, říkalo se synovi *Matějek, Matějik, Matějíček, Matějka* apod.). Později však ani rozlišování pomocí těchto obměn nestačilo. Potřebu doplnit své jméno přídavkem, který by jednoho člověka odlišoval od druhého, pocítili nejdříve šlechtici. Ti začali ke svým jménům připojovat jména svých sídel (např. *Ondřej z Dubé*). Z těchto přídomků se později vyvinula *j m é n a r o d o v á*.

Podobným způsobem si rozšiřovali svá jména tehdejší vzdělanci. Na univerzitě, kde se soustřeďoval veškerý vědecký život, bylo třeba rozlišovat studenty stejného jména. Zde se tedy také setkáváme se jmény jako *Jan z Husince, Křišťan z Prachatic* aj.

Později začali ke svému jménu připojovat druhé i měšťané a jako poslední i měšťský a venkovský lid. Aby bylo přesněji určeno, o koho jde, udávalo se vedle jména, či je kdo syn (např. *Jan Matějů*), nebo se přidávalo ke jménu označení zaměstnání (např. *Jan Kovář*), nějaká osobní vlastnost (např. *Jan Malý*), místo v obci nebo městě, kde bydlel (např. *Jan Podlipný, Václav Zápotocký*) apod. Přesto byla takováto určení, tak zvaná přízviska nebo příjmi, dlouho, stejně jako jméno první, jen příležitostným jménem jedné osoby.

Nedědila se a ani sourozenci se nejmenovali stejně. Teprve asi v 16. století se tato jména stávají jmény celých rodin. Jejich stálost však nebyla závazná, příjmy se měnila a byla nahrazována jinými. Petra, který byl krejčím, jmenovali obvykle Petr Krejčí, někdy ale žertovně Petr Jehlička a když si časem někdo všimnul, že se rád napije, nikdo mu neřekl jinak než Petr Korbel. Až v 17. století se r o d i n n á j m é n a stávají dědičnými, ale jejich závaznost a dědičnost byla nařízena teprve císařským patentem roku 1780. Od té doby je stav českých příjmení v hlavních rysech takový, jak se s ním setkáváme dnes.

Budeme-li se chtít dále zabývat motivací, respektive původním významem výchozího základu příjmení, půjde pouze o úvahy v rovině obecně jazykové, protože nelze zachytit všechny skutečnosti, které vedly k pojmenování konkrétní osoby. Existuje mnoho příjmení, která vznikla na různých místech z různých příčin, přesněji řečeno – jejich vznik byl motivován různými podněty. Jedno a totéž příjmení tedy mohlo na různých místech vzniknout z různých, a to zcela odlišných příčin. Naopak některá příjmení stejného původu se od sebe mohou lišit různými pravopisnými variantami a zkomoleninami, vzniklými nepečlivým zapisováním nebo přepisováním matrik apod. Obecně je možné říci, že naše příjmení vznikla z vlastních jmen osob, z vlastních jmen míst a ze jmen obecných. Tyto tři velké skupiny se dále dělí do několika menších.

4.1 Příjmení vzniklá z osobních jmen

Tato příjmení tvoří největší skupinu našich příjmení. Vyplývá to ze skutečnosti, že osobní jméno bylo dlouhou dobu jediným prostředkem k identifikaci jedince. Tato skupina se dá dále rozdělit podle původu na příjmení slovanská (např. *dobrý* → *Dobroň, Dobrota; mladý* → *Mlada, Mládek, Mladý; svatý* → *Svatek, Svatoň, Svatoš* atd.), řecká (např. *Alexandr* → *Alexa, Lexa, Leksa, Lešák* atd.), latinská (*Benedikt* → *Benada, Benák, Benda, Bendl; Klement* → *Klema, Klemens, Klíma, Klimt* atd), germánská (např.

Adalbert → *Albert, Albrecht, Ulbrich; Friedrich* → *Bedřich, Frič, Frída, Fryček; Siegmund* → *Zikmund, Zika, Zich, Žikeš, Žižka* atd.) a jiná příjmení.

Původ v této skupině příjmení ale není jediným způsobem, jak je dělit. Některá příjmení existují ve stejné podobě jako jména křestní, ze kterých vznikla (např. *Jeremiáš, Marek, Petr, Konrád* atd.), jiná v jejich zkrácené podobě (např. *Alex* z *Alexej* nebo *Alexandr, Razím* z *Erazím* atd.). Dále se můžeme setkat s příjmeními, která pochází ze zdobnělin jmen (např. *Buriánek, Tomášek, Havlíček, Václavek* atd.), nebo z jejich domácké podoby (např. *Šimák* ze *Šimon, Vacula* z *Václav, Valda* z *Valentin* atd.). Příjmení také byla odvozována ze jmen rodičů, častěji ze jména otce (např. *Stankovič, Janů, Martinů* atd.), ale existují i příjmení odvozená z ženských jmen (např. *Mařák* nebo *Mařánek* z *Máři, Barborka* atd.), pokud dítě osiřelo apod.

4.2 Příjmení ze jmen místních, národních a z názvů obyvatelských

Jedná se o příjmení vzniklá z místních jmen, která původně označovala, odkud kdo pochází, ve které osadě (nebo její části) bydlí. Některá příjmení pocházející z místních jmen byla také různě slovotvorně obměňována, často mívají podobu přídavného jména (např. *Praha – Pražský*) nebo jména obyvatelského (např. *Pražák*). Tento typ příjmení je u nás hojně zastoupen a vznikal jednak z názvů českých osad (např. *Benátský, Kutnohorský, Židlický* atd.), z německých názvů českých osad (např. *Hain – Háj, Nývlt – Niewelt, Šmilauer – Schmilau* atd.) i z německých jmen německých osad (např. *Eckstein, Hausner, Maixner, Horn* atd.) a také ze jmen národů, zemí a krajů (např. *Bóhm, Talián, Poláček, Němeček, Slováček* atd.).

4.3 Příjmení motivovaná polohou, druhem či charakterem bydliště a jeho lokalizací v terénu, dále i novostí obyvatele v místě

Tato příjmení vznikala zejména ze jmen obecných. Patří sem např. *Brázda, Březina, Dolanský, Dolejší, Hájek, Kopecký, Zábranský* atd. Kdo se nově přistěhoval, byl většinou zván podle novosti v místě např. *Novák, Nový* nebo *Novotný*. Z němčiny byla přejata příjmení jako např. *Bach (potok), Endler (z konce), Fibich (pastvina)* nebo *Viewegh (průhon na pastviště)*.

4.4 Příjmení vzniklá podle tělesných a duševních vlastností, věku a příbuzenských vztahů

Jde o velkou skupinu příjmení pocházejících z obecných jmen. Tato příjmení jsou původem podstatnými nebo přídavnými jmény, popřípadě jsou složena z více slov. Byla k nám přejímána i z němčiny. Tato příjmení lze rozdělit na tři podskupiny. První takovou podskupinou jsou příjmení podle fyzických vlastností, vzhledu a nápadných částí těla (např. *Bradáč, Kučera, Vokáč, Nohýnek, Hlaváček*; z němčiny např. *Braun, Frühauf, Klein, Weis* atd.), dále se setkáváme s příjmeními, která vznikla podle duševních vlastností nebo sklonů (např. *Hodný, Hovorka, Lakomý, Šťastný, Tichý, Veselý*; z němčiny např. *Milde* atd.) a nakonec také příjmení, jež pocházejí z označení věku, vzrůstu nebo příbuzenských vztahů (např. *Dědeček, Mužik, Ženíšek*; z němčiny např. *Altman, Man, Erben* atd.).

4.5 Příjmení podle sociálního rozvrstvení, společenských poměrů, feudálních, církevních a vojenských hodností, právních a majetkových vztahů

Mnohá obecná jména, z nichž tato příjmení vznikla, jsou cizího původu. Patří sem např. *Dvořák (svobodný sedlák nebo dvorský služebník), Doškár*

(chalupník), Hejduk (dráb, ozbrojený sluha), Láník (sedlák na lánu), Procházka (zběhlý poddaný), Zeman, Zemánek atd. Z němčiny k nám byla přejata příjmení jako Bauer (sedlák), Häusler (domkář), Kaiser (císař), Neubauer (nově usazený sedlák), Schreier → Šrajjer (vyvolávač) atd.

4.6 Příjmení z názvů řemesel, zaměstnání a činnosti člověka (skutečné i jen zamýšlené)

Do této skupiny budou patřit příjmení jako např. Bednář, Forman, Kočí, Kovář, Novák (podle švec šijící novou obuv), Pekař, Rybář, Řezníček, Suchomel (mlynář ve větrném mlýně nebo na často vysychajícím potoce), Zahradník atd. Z němčiny přejatá příjmení patřící do této skupiny budou např. Brettschneider (truhlář), Heger (hajný), Müller (mlynář), Schuster (švec), Wagner → Vágner (kolář) atd.

4.7 Příjmení z názvů živočichů a rostlin

Tento typ příjmení vznikl buď z přezdivek, které lidé dostávali pro svou podobu s některými zvířaty a částmi jejich těla, nebo na základě jejich vztahu ke zvířeti nebo rostlině (ať už šlo o chov, pěstování nebo jen obdiv apod.). Příjmení tedy původně mívala často metaforický ráz. Dále tato příjmení vznikala z domovních znamení, jejichž součástí tvořila právě zvířata nebo rostliny (např. dům U Lípy → lípa, U Tří pštrosů → pštros atd.). Toto označování domů bylo v minulosti obvyklé, protože předcházelo modernímu číslování domů. Příjmení v této skupině opět lze rozdělit do podskupin, tentokrát do dvou. První bude skupina příjmení, která jsou spojena se jmény savců, ptáků i dalších živočichů (např. Bažant, Beran, Čejka, Koníček, Liška, Vydra; z němčiny např. Fuchs – liška, Vogel – pták, Storch – čáp atd.). Druhou skupinou budou příjmení spojená se jmény rostlin a jejich částí, plodů apod. (např. Borůvka, Cibulka, Kopřiva, Řepa, Šafránek, Trnka, Vrba; z němčiny

potom přejaté *Baum – strom, Pilz → Pilc – houba, Wurzel – kořen, Fichtner – smrk* atd.).

4.8 Příjmení z názvů věcí, abstrakt, přírodních jevů apod.

V tomto případě se jedná o velmi rozsáhlou skupinu příjmení svědčící o každodenním životě našich předků. Vznikala ze jmen obecných, často z přezdívek jako přenesené pojmenování na základě věcné souvislosti (metonymie). Byli tak označováni řemeslníci podle svých výrobků či nástrojů, podle různých surovin, které užívali, podle pokrmů a potravin, které vyráběli, zpracovávali je či rádi jedli, podle zařízení (např. *Aksamit, Jehlička, Motyčka, Svěrák, Loutka, Homolka, Moučka, Žemlička* atd.). Příjmení vznikala i na základě podobnosti, přirovnání (např. člověk mluvící sladce → *Med*) tedy na základě metafory. Lze sem přiřadit i příjmení ze jmen abstraktních a hromadných, označující nadpřirozené bytosti či náboženské představy, různé vztahy časové, prostorové, měrové apod. (např. *Anděl, Chládek, Nečas, Nouza, Sobota, Škoda* atd.). Příjmení v této skupině často vznikala prostřednictvím domovních znamení (stejně tak jako u skupiny příjmení z názvů živočichů a rostlin).

4.9 Příjmení vzniklá ze slovesných pojmenování, označení různých dějů

Tato příjmení vznikla z různých slovesných tvarů, a to z příčestí minulého (např. *Dokulil, Donutil, Koukal, Nezval, Spáčil, Vyskočil* atd.), dále z tvarů rozkazovacího způsobu a přítomného času, a to i ve větném spojení (např. *Hlas, Kalvoda, Nepraš, Osolsobě, Skočdopole* atd.). Vedle toho existují příjmení z podstatných nebo přídavných jmen odvozených ze slovesných základů (např. *Dopita, Kutílek, Musílek, Švehla* atd.) a také příjmení složená,

která vznikla z různých předložkových, adjektivních, číselných, příslovečných a větných spojení (např. *Brzobohatý, Pulpán, Přecechtěl* atd.).

4.10 Příjmení ze slov nesklonných, příslovcí, citoslovcí aj.

Tato příjmení se patrně vyvinula z přezdivek, ze slov, která pojmenovaný např. opakovaně říkal a prokládal jimi svou řeč. Kdybychom tuto souvislost měli aplikovat dnes, nejčastějšími příjmeními by možná byla příjmení odvozená od slov prostě nebo vlastně. Z příslovcí vznikla například příjmení *Halabala, Chalabala, Tenkrát, Netřeba* apod. Známa příjmení, která vznikla z citoslovcí lze uvést např. *Cvrk, Hejsa, Šust, Tydlitát* aj.

5. PŮVOD ANGLICKÝCH PŘÍJMENÍ

Anglická příjmení můžeme rozdělit do čtyř hlavních skupin: příjmení vzniklá z místních jmen, příjmení vzniklá z vlastních jmen osob, příjmení vzniklá z názvů zaměstnání a příjmení vzniklá z přezdivek. Odlišit ale přesně původ jednotlivých příjmení je velice složité, protože skupiny se různě prolínají. Navíc ve většině případů byla příjmení odvozena náhodně a jako výsledek spontánní situace. Ve 13. a 14. století bylo v Londýně poměrně běžné, že příjmení učňů byla nahrazována příjmeními jejich pánů, buď na určitou dobu nebo i nastálo. Je tedy téměř nemožné najisto určit, jak konkrétní příjmení vzniklo (např. příjmení *Low* může pocházet z francouzské přezdívky pro „wolf“, mohlo přijít také ze skandinávské přezdívky pro malého muže, z domácí podoby jména Laurence nebo ze slova hlāw – hill – kopec).

5.1 Příjmení ze jmen místních

Tato skupina příjmení je v angličtině nejrozsáhlejší. Příjmení z této kapitoly byla inspirována určitými místy a evokovala názvy oblastí, kde člověk

vlastnil půdu, odkud přišel nebo kde bydlel (např. *Richard de Tonebridge* dostal jméno podle svého zámku Tonbridge, *Richard de Hadestoke* opustil Hadstock a usadil se v Londýně a *Thomas atte Ford* bydlel blízko brodu.). Anglická příjmení tohoto typu pochází (s příležitostnými výjimkami) z anglických, skotských nebo francouzských názvů měst a původně jim předcházely předložky *de*, *at*, *by*, *in* atd. Předložka *de* u příjmení francouzského (ovšem týkalo se to i některých anglických) původu, která začínala na samohlásku často se samotným příjmením splynula a vznikla tak příjmení jako *Damerell*, *Danvers*, z anglických např. *Dash*, *Delafield*, *Delamere* apod. Mnoho francouzských příjmení, která vznikla z pojmenování různých míst, indikovalo názvy sídel vznešených rodin. Brzy potom se ale do angličtiny dostávala i příjmení díky různým obchodníkům, dělníkům apod. z anglických provincií ve Francii (ta nejranější byla především z Normandie).

Příjmení vzniklá z názvů míst anglického původu byla odvozena především z názvů panství (např. *Adam de Cokefeld*), sídel (např. *Ralph de Nordstrate*) nebo z názvů míst, odkud člověk přišel (např. *Brihtmarus de Haverhrell*). Příležitostně je možné se setkat také s příjmeními odvozenými od různých znaků (např. *atte Lamb*, *atte Raven*), ale tyto případy jsou spíše ojedinělé.

Příjmení odvozená od názvů míst jsou většinou dobře srozumitelná i přes změny formy nebo výslovnosti. Přesto bývá problematické odhadnout původ některých méně častých a známých příjmení. Velký počet příjmení tohoto typu byl odvozen od názvů malých měst, oblastí atd. Dalším velice častým fenoménem bylo odvozovat příjmení od určitých typických rysů konkrétním sídel (např. sídlo bylo u lesa → *atte wode*).

Absence předložek, které se vyskytovaly u raných forem příjmení, byla přisuzována tomu, že příjmení se stala dědičnými. Tento předpoklad ale nemůže být potvrzen, protože k vypouštění předložek začalo docházet ještě

dříve a počet případů je tak velký, že je toto možné přisuzovat např. chybám při zapisování nebo přepisování matrik.

Běžným typem příjmení jsou také ta, jež jsou odvozená od přídavných nebo podstatných jmen označujících národnost nebo zemi, provincii, okres, město nebo oblast, odkud někdo pocházel. Příjmení, která vznikala přidáním koncovky *-er* k topografickému názvu (např. *Bridger*, *Brooker* atd.), byla častá v Sussexu na začátku 14. století, ale je možné se s nimi setkat také v sousedních hrabstvích – v Kentu a Surrey, v Essexu a Hamshire, ale na jiných místech je jejich výskyt omezen. Význam těchto příjmení je „osadník od mostu, potoka“ atd., příležitostně byla odvozena i od názvů určitých míst (např. *Rumbridger* od *Rumbridge* v Sussexu). Zajímavá jsou také příjmení, která přežila ze skandinávských forem (*Sotherby*, *Westoby*), jež označovala, zda člověk bydlel na jihu nebo na západě vesnice. Angličtina je poté převzala a podle svého dala vzniku příjmením jako *Easterby*, *Dunnaby* nebo ve tvarech *Norrington*, *Uppington* nebo *Westington*.

Častým rysem některých příjmení tohoto typu je koncové *-s*, které je možné pozorovat u jednoslabičných a dvouslabičných příjmení. Všeobecně se má za to, že toto *-s* je znakem genitivu nebo plurálu a bývá přidáváno jen ke slovům, kde s jeho přidáním nedojde ke změně počtu slabik ve slově nebo k problémům ve výslovnosti. Důležitou výjimkou je ale příjmení *Bridges*.

5.2 Příjmení z vlastních jmen osob

Příjmení této skupiny jsou běžně nazývána patronyma, ale jazykovědci si plně uvědomují potřebu nového názvu, protože tento nezahrnuje všechny postupy, které byly uplatňovány. To znamená, že příjmení se neodvozovala pouze ze jmen otců, ale i od jmen matek a vyjadřovala i jiné formy vztahů.

Patronyma se ve staré angličtině odvozovala přidáním suffixu *-ing* ke kmeni (např. *Dudding* – syn pana jménem *Dudda*) nebo přípony *-sunu* ke

genitivu osobního jména (např. *Ēadrīcessunu* – syn pana jménem Ēadrīc). Příjmení založená na jménu matky byla méně častá.

Velká frekvence příjmení, která končí příponou *-son*, byla často přisuzována skandinávskému vlivu, ale tato skutečnost nebyla doložena ani vyvrácena. Předpokládá se, že příjmení jako *Johnson*, *Williamson* atd. jsou složeninami vlastního jména a slova *sunu*, později slova *son* – syn. Nejdříve se vedle sebe vyskytovaly dvě formy takto odvozených příjmení a to např. *Radulfus filius Godrici* a *Radulfus Godricson*. Tento způsob ale není typický pouze pro vlastní jména. Poměrně častá byla i příjmení jako např. *Smythson* a *Clerkson*, která byla odvozena od řemesla nebo zaměstnání otce. Původně měla jinou podobu, stejně jako příjmení spojená s vlastními jmény, a to např. *Willelmus filius clerici* atd.

Normanský zábor způsobil v anglických osobních jménech revoluci a původní systém se pomalu rozpadal. Stará anglická jména byla čím dál méně častá a byla nahrazována jmény kontinentu. Jména se stala věcí módy a ta se různila podle postavení i podle částí země. Většina dokumentů dokládá jména výše postavených, zatímco jména obyčejných lidí byla ignorována. Ve dvanáctém století byla nejpopulárnější jména William a Robert, jež byla následována jmény Richard, Ralph, Roger aj. Na druhé straně ovšem stojí fakt, že ve 14. století zaznamenáváme příjmení, která pocházela ze staroanglických osobních jmen, která se již nepoužívala. Můžeme tedy předpokládat, že tato jména byla používána i po dobytí Normany.

Stejně tak jako u předchozí skupiny příjmení, i u příjmení vzniklých z osobních jmen se můžeme setkat s příjmeními, která končí koncovkou *-s*. U tohoto typu příjmení ovšem nelze počítat s tím, že jde o znak množného čísla. Pro původ příjmení jako *Parsons* nebo *Vicars* existují dvě teorie. První je, že tato příjmení pocházejí ze spojení jako *Alicia le Parsones*, *Margery le Vikers* aj., kde dochází k elipse „the parson’s (servant)”. Tato teorie ovšem není univerzální, protože existují také příjmení jako *Shepards* nebo *Smithes* a pro pastýře nebo kováře nebylo běžné, aby měli sluhy. Druhou teorií je, že tato

příjmení pocházejí z původních příjmení žen. V dokumentech byly ženy popisovány jako např. „*wife of John Carpenter*“, ale v některých případech byly označovány i svým vlastním jménem, které většinou končilo na *-es* (např. *Joan la Warneres*, *Alice Sayheres* atd.). Je poměrně běžné, že se v dokumentech nacházela vedle sebe jména osob jako *Nicholas le Knyt* a *Cecilia Knictes* nebo *Walter le Mazoun* a *Margery la Mazonas*, a tak můžeme předpokládat, že šlo o manžela a manželku.

Už ve staré angličtině se můžeme setkat s domácími podobami osobních jmen (např. *Tuma* z *Trumwine*, *Ælle* z *Ælfwine* atd.). Některé z těchto tvarů dodnes přežívají jako příjmení, ale většinu z těchto podob je těžké v moderních příjmeních identifikovat. Důvodem může být také to, že domácích podob jmen může existovat mnoho a že nejsou známé, protože nikdy nebyly nikam zapsány a také to, že konkrétní domácí podoba jména může mít i více než jeden původ.

Z osobních jmen se také tvořily zdobněliny. Nejčastější koncovky byly *-ot*, *-et*, *-un*, *-in* a *-el* → *Philpot*, *Ibbott*, *Hewett*, *Jowett*, *Paton*, *Rankin*, *Higgins*, *Pannel*, *Pottell* atd. Rozmanitost příjmení, která jsou výsledkem těchto tvarů mohou být demonstrovány na následujících příkladech: *Richard* → *Rich*, *Ritchie*, *Rick*, *Ricky*, *Hitch*, *Hitchen*, *Dick*, *Dicken*, *Dickie*, *Digg* atd.; *Robert* → *Rabb*, *Rablen*, *Robb*, *Robbie*, *Robins*, *Dobb*, *Dobbie*, *Hobbins*, *Nap*, *Nobbs* atd.; *Hugh* → *Hugo*, *Hew*, *How*, *Hewett*, *Hewlett*, *Hewlins*, *Huggin*, *Huglin*, *Hull* atd. Poměrně časté je také užití přípon *-cock* a *-kin*, které byly používány s běžnějšími jmény, často pro rozlišení např. otce od syna, pokud měli stejné jméno apod. (např. *John* a *Jankin*, *William* a *Wilkin* atd.).

5.3 Příjmení vzniklá z názvů zaměstnání nebo funkcí

V době do dobytí Normany byla příjmení tohoto typu velice častá a vypovídala o aktuálních držitelích určitých funkcí ať církevních nebo státních

(např. *Abbot* - opat, *Chancellor* - kancléř, *Monk* - mnich, *Dean* - děkan atd.). Mezi Normany některé státní funkce jako *constable* (příslušník policie) nebo *marshall* (šerif) staly dědičnými a pomohly tak i k dědičnosti příjmení. Na druhé straně opati, mniši nebo jeptišky byli vázáni celibátem, tudíž nemohli zakládat rodiny a tak pokud se tak někdo jmenoval a takové příjmení se mělo dědit, musela to být přezdívka. Tato příjmení obvykle označovala skutečné zaměstnání, které konkrétní osoba měla. V jaké době se však tato příjmení začala dědit, je složitý problém. Některé názvy zaměstnání se také používaly jako přezdívky, např. muž mohl být nazýván *shoemaker*, i když spravoval jen vlastní boty a musíme brát v úvahu také sezónní zaměstnání, podle kterých měli někteří lidé příjmení (např. *Sower*, *Mower* atd.).

Výrazným rysem je překvapivá rozmanitost a speciální charakter středověkých zaměstnání. Nejvíce příjmení z této doby pochází z oděvního průmyslu a následují příjmení spojená s obchodem s kovy a potravinami. Některá z těchto příjmení byla nevhodná a vymizela, ale jiná stále připomínají zaměstnání, která již neexistují.

Jak již bylo řečeno, mnoho příjmení odvozených od názvů profesí bylo popisných, ale mohla se od sebe navzájem lišit. Dělník, který pracoval s kovem, mohl být nazýván *Bellyeter* (pokud vyráběl zvony - bells) nebo *Sporoner* (pokud vyráběl ostruhy – spurs) nebo například *Moneyer* (pokud pracoval v mincovně). Příjmení této skupiny jsou častější, než se kdy předpokládalo. Mnoho takových, která byla dříve považována za vzniklá z přezdívek, opravdu pochází z názvů zaměstnání. Vedle příjmení jako *Coffer* nebo *Cover*, která vznikla krácením ze slov *Cofferer* a *Coverer*, existují i ta, která vznikla metonymií z názvů například komodit, se kterou konkrétní člověk obchodoval nebo podle toho, co vyráběl. Časté odvozování příjmení na základě metonymie může být také dobrým vysvětlením pro příjmení jako např. *Death*, *Meal* nebo *Pouch* atd.

Jednotlivé skupiny příjmení se navzájem prolínají a další takový případ je možné ukázat na následujícím příkladu. Příjmení jako je *Bridger*, *Bridge*

nebo *Bridgeman* už byla zmíněna ve skupině vzniklé z názvů míst. Vysvětlením pro toto tvrzení je fakt, že dotyčný bydlel blízko mostu. Není ovšem jediným. Tento člověk mohl stejně tak mít s mostem spojené zaměstnání, např. mohl vybírat poplatky za průjezd atd.

5.4 Příjmení vzniklá z přezdívek

Je prokázáno, že mnoho moderních příjmení pocházelo z přezdívek. Bohužel jde o skupinu, která je nejněsnadněji klasifikovatelná, protože mnoho přezdívek je nesrozumitelných a nad významem většiny z nich se dá pochybovat. Je to dáno především skutečností, že přezdívky vznikají ve většině případů náhodně a za spontánních okolností.

Ve středověkých záznamech jsou přezdívky poměrně časté, ale i přesto jen některé z nich daly vzniknout moderním příjmením. Což není až tak překvapivé, protože to, co bylo specifické pro konkrétního člověka – povaha, zvyky nebo určitý vzhledový rys, nemuselo být dědičné a tudíž se to nemuselo týkat i jeho dětí. Dále mnoho středověkých přezdívek vymizelo proto, že byly příliš krutého nebo hrubého rázu. Příjmení, která souvisí s přezdívkami, byla většinou spojena s určitými tělesnými (např. *Head, Neck, Foot, Leg, Redhead, Hawkey, Goosey* atd.) nebo charakterovými a duševními rysy (např. *Good, Moody, Wise, Goodenough, Careless* atd.). Poměrně často se lze také setkat s příjmeními, která vznikla s přezdívkou souvisejících se zvířaty. K tomu docházelo, pokud člověk nějaké zvíře připomínal svým vzhledem (např. *Hawk, Raven* atd.) nebo charakterem (např. mírný až ustrašený – *meeek* – jako jehně, a tak získal přezdívkou *Lamb* atd.). Podobným způsobem byly přezdívky inspirovány názvy rostlin (např. vysoký a štíhlý člověk mohl získat přezdívkou podle mladé borovice – *pine*, od toho potom například příjmení *Pinell* atd.).

Vcelku zajímavou podskupinou jsou příjmení, která vznikla na základě nějakých frází. Existují dva druhy těchto příjmení. První jsou ta, která obsahují zaklení nebo každodenní výrazy (např. *Godsave z for God's sake, Mothersole,*

Goodday, Goodyear nebo *Bonger* z francouzského *bon jour* atd.), druhá ta, která v sobě mají sloveso plus podstatné jméno nebo příslovce (např. *Cutbush, Crakebone* atd.). Největší problém, s nímž se setkáváme u tohoto typu příjmení je interpretace přezdivek, které mohou mít více než jeden možný význam. Například *Quant* pocházející ze slova *quoint* nebo *queynte*. Tato slova měla ve středověké angličtině více významů – zvláštní, důmyslný, chytrý, zručný – a my můžeme jen stěží určit, který význam byl pro danou situaci ten správný. Podobně člověk s příjmením *Hare* mohl být stejně tak dobrý běžec jako mohl být plachý. V některých případech také přezdívka označovala přesný opak toho, jaký člověk ve skutečnosti byl (např. obrovský muž mohl být nazýván *Little John* apod.).

6. SLOVOTVORNÉ PROCESY PŘI VZNIKU PŘÍJMENÍ V ČEŠTINĚ A ANGLIČTINĚ

Při pohledu do jazykové příručky nebo slovníku zabývajícího se českými příjmeními zjistíme, že nejčastějším slovotvorným procesem, který se účastní vzniku příjmení v ČJ, je derivace. Jedná se o odvozeniny mnoha druhů, pro příklad lze uvést zdobněliny osobních jmen (např. *Martínek*), dále odvozeniny od názvu místa (např. *Kopecký, Dolejší* atd.) nebo odvozeniny označující, z jaké rodiny (od koho) kdo pochází (např. *Janů*). Další slovotvorný postup, který se při vzniku příjmení vyskytuje, je krácení (např. *Alex* z *Alexej, Nor* z *Norbert, Zach* ze *Zachariáš, Broš* z *Ambroš* nebo také *Pěk* z *Pěkný*) nebo kompozice (např. *Přecechtěl, Osolsobě, Odvody* atd.). Specifickým jevem je užívání osobních jmen nebo místních názvů jako příjmení. V těchto případech můžeme mluvit o jakémsi druhu konverze (např. *Petr, Karel, Marek, Bechyně*, atd.).

V anglickém jazyce se nejčastěji setkáváme s derivací (např. *Adams, Abbots, Bridger, Caterer* atd.), kompozicí (např. *Abrahamson, Brookhouse, Bygrave, Cakebread, Fairbank* atd.), s krácením (např. *Abbs* z *Abel* nebo

Abraham, *Bart* z Bartholomew, *Catt* z Catelin), ke kterému dochází nejčastěji u tzv. domácích podob a setkáváme se také s derivací nulovým morfémem (v některých literaturách lze najít pro stejný proces název kompozice), kdy se jako příjmení v mnohých případech užívají křestní jména osob nebo místní názvy (např. *Abraham, Bart, Aberdeen, York* atd.).

PRAKTICKÁ ČÁST

1. Příjmení – pražský telefonní seznam

ABA SAID	cizí původ
ABADŽIEV	cizí původ
ABAZID	cizí původ
ABBAS	cizí původ
ABBID	cizí původ
ABBRENT	cizí původ
ABDALLA	cizí původ
ABDEL	cizí původ
ABDELATY	cizí původ
ABDUL	cizí původ
ABDULAH	cizí původ
ABDURACHMANOV	cizí původ
ABEL	cizí původ (z německého označení pro „dědu“ – ABE) nebo varianta příjmení ÁBEL - konverze
ÁBEL	ze Starého zákona, od jména – osoby – konverze
ABELEV	cizí původ
ABELOVSKÝ	od jména osoby Abel - derivace
ABELS	cizí původ
ABENDROTH	cizí původ
ABERG	cizí původ
ABERT	cizí původ

ABÍK	pův. domácí podoba jména Ábel nebo Abrahám – od jména osoby - derivace
ABONYI	cizí původ
ABOU KHARM	cizí původ
ABOUD	cizí původ
ABOUZEID	cizí původ
ABRADŽIČ	cizí původ
ABRAHAM	ze Starého zákona, od jména osoby, - konverze
ABRAHÁM	ze Starého zákona, od jména osoby, - konverze
ABRAHAMČÍK	od jména osoby - derivace
ABRAHÁMEK	od jména osoby - derivace
ABRAHAMOVIČ	cizí původ
ABRAM	od jména osoby - zkracování
ABRAMCOV	cizí původ
ABRAMČUK	cizí původ
ABRAS	cizí původ
ABRHAM	jména osoby - zkracování
ABRHÁM	jména osoby - zkracování
ABRT	cizí původ (z něm. Abert - reprodukce české výslovnosti) nebo jména osoby Abraham - zkracování
ABSOLÍN	od jména osoby - derivace
ABSOLON	ze Starého zákona, od jména osoby, - konverze
ABT	cizí původ
ABU AL SAUD	cizí původ

ABUŠINOV	cizí původ
ACKERMAN	cizí původ
ACKERMANN	cizí původ
ACSAY	cizí původ
ÁČKO	z některého jména začínajícího na písmeno „A“ – od jména osob nebo z přezdívky- derivace
ADAM	ze Starého zákona, od jména osoby, - konverze
ADAMCZYK	cizí původ
ADAMČÁK	od jména osoby - derivace
ADAMČEK	od jména osoby - derivace
ADAMČÍK	od jména osoby - derivace
ADAMČO	od jména osoby (ustrnulý vokativ) -derivace
ADAME	od jména osoby (ustrnulý vokativ) - derivace
ADAMEC	od jména osoby - derivace
ADAMETZ	od jména osoby – derivace (výslovnost přizpůsob. němčině)
ADÁMI	od jména osoby – derivace (lat. příp. 2. pádu „Adamův“)
ADAMÍČEK	od jména osoby - derivace
ADAMIČKA	od jména osoby - derivace
ADAMIČKO	od jména osoby – derivace
ADAMIEC	od jména osoby - derivace
ADAMIK	od jména osoby - derivace
ADAMÍK	od jména osoby - derivace
ADÁMIK	od jména osoby - derivace
ADAMÍRA	od jména osoby - derivace

ADAMIŠÍN	od jména osoby – derivace (Adamiš), od Adamiš – derivace (Adamišín)
ADAMJAK	od jména osoby - derivace
ADAMJÁK	od jména osoby - derivace
ADAMKA	od jména osoby - derivace
ADAMKOVIČ	cizí původ
ADAMOV	od místního názvu - konverze
ÁDÁM	varianta příjm. Adam od jména osoby - konverze
ADAMOVIČ	cizí původ
ADAMOVSKÝ	od místního názvu - derivace
ADAMSKÝ	od jména osoby - derivace
ADAMUS	od jména osoby - derivace
ADAMUŠČÍN	od jména osoby - derivace
ADAMY	od jména osoby – derivace (lat. příp. 2. pádu „Adamův“)
ADÁŠEK	od jména osoby - derivace
ADDAM	cizí původ nebo varianta příjmení Adam, od jména osoby – konverze
ADEL	cizí původ
ADELI	cizí původ
ADELSBERGER	cizí původ
ADELT	cizí původ
ADENSAM	cizí původ
ADENUBI	cizí původ
ADHIKARI	cizí původ
ADLAF	cizí původ
ADLER	cizí původ
ADLET	cizí původ

ADLOF	cizí původ
ADL	cizí původ
ADLT	cizí původ
ADNAN	cizí původ
ADOLF	z německého křestního jména - konverze
ADOLT	cizí původ
ADORNA	cizí původ
ADRIAN	od jména osoby - konverze
ADUSU	cizí původ
AFANASJEV	cizí původ
AFSAHI	cizí původ
AGABEKAIN	cizí původ
AGANJ	cizí původ
AGANOV	cizí původ
AGAŠÍN	cizí původ
AGEEV	cizí původ
AGER	cizí původ
AGGERMAN	cizí původ
AGH	cizí původ
AGNER	cizí původ
AGUADO	cizí původ
AGUAS	cizí původ
AGUIAR	cizí původ
AGUIRRE	cizí původ
AGUN	cizí původ
AHDALI	cizí původ
AHMADYAR	cizí původ
AHMED	cizí původ
AHN	cizí původ

AHNE	cizí původ
AHNEL	cizí původ
AHNELT	cizí původ
ACH	cizí původ nebo příjmení vzniklé z citoslovce, od přezdívky - konverze
ACHARD	cizí původ
ACHMA	cizí původ
ACHOUR	od Ach, od přezdívky - derivace
ACHREMENKO	cizí původ
ACHRER	cizí původ
ACHS	cizí původ
ACHTAR	cizí původ
ACHTEN	cizí původ
ACHTNER	cizí původ
ACHVERDJAN	cizí původ
AIBL	cizí původ (z něm. Eibl reprodukce české výslovnosti)
AIDEN	cizí původ (z něm. Eiden reprodukce české výslovnosti)
AIGNER	cizí původ (z něm. Eigner reprodukce české výslovnosti)
AICHELBURG	cizí původ (z něm. Eichelburg reprodukce české výslovnosti)
AICHINGER	cizí původ (z něm. Eichinger reprodukce české výslovnosti)
AICHINGR	cizí původ (z něm. Eichinger reprodukce české výslovnosti)
AICHMAJER	cizí původ (z něm. Eichmeier reprodukce české výslovnosti)

AIKELL	cizí původ
AIL	cizí původ
AILIMOVSKÝ	odvozeno od příjmení cizího původu - derivace
AIM	cizí původ (reprodukce české výslovnosti)
AIN	cizí původ (reprodukce české výslovnosti)
AISENJEV	cizí původ
AIŠMAN	cizí původ
AIŠMANN	cizí původ
AIXNER	cizí původ
AIZNER	cizí původ
AJANOVIČ	cizí původ
AJDAROV	cizí původ
AJDINOVIČ	cizí původ
AJGRMAN	cizí původ (reprodukce české výslovnosti)
AJCHLER	cizí původ (reprodukce české výslovnosti)
AJINEH	cizí původ
AJKSNER	cizí původ (reprodukce české výslovnosti)
AJM	cizí původ (reprodukce české výslovnosti)
AJMUT	cizí původ (reprodukce české výslovnosti)
AJŠMAN	cizí původ (reprodukce české výslovnosti)

AJVAZ	cizí původ (reprodukce české výslovnosti)
AKAK	cizí původ
AKANTIS	cizí původ
AKERMAN	cizí původ (reprodukce české výslovnosti nebo varianta příjm. Ackerman)
AKHEDJAK	cizí původ
AKIN	cizí původ
AKOPIAN	cizí původ
AKOŠ	cizí původ
AKRAM	cizí původ
AKRAMI	cizí původ
AKRMAN	cizí původ (reprodukce české výslovnosti nebo varianta příjm. Ackerman)
AKRMANN	cizí původ (reprodukce české výslovnosti nebo varianta příjm. Ackermann)
AKSAMIT	od názvu tkaniny (přezdívka podle vlastnosti nebo způsobu mluvy) - konverze
AKSELROD	cizí původ (reprodukce české výslovnosti)
AKSENOV	cizí původ (reprodukce české výslovnosti)
AKSLER	cizí původ (reprodukce české výslovnosti)
AKSMAN	cizí původ (reprodukce české výslovnosti)

AKSMANN	cizí původ (reprodukce české výslovnosti)
AKSTEINER	cizí původ (reprodukce české výslovnosti)
AKŠTEIN	cizí původ (reprodukce české výslovnosti)
AKULENKO	cizí původ
AL RIHANI	cizí původ
AL – JUMAÍLY	cizí původ
AL AREF	cizí původ
AL BALAR	cizí původ
AL DHAYE	cizí původ
AL HADDAD	cizí původ
AL HILLI	cizí původ
AL CHALABI	cizí původ
AL CHAZALI	cizí původ
AL JASSANI	cizí původ
AL KAYSY	cizí původ
AL KHAZRAJI	cizí původ
AL KHAZRATI	cizí původ
AL MUCHANTAF	cizí původ
AL NOMAN	cizí původ
AL OTRI	cizí původ
AL SALTI	cizí původ
AL SOFY	cizí původ
AL-ABIDÍN	cizí původ
AL-AHMAD	cizí původ
AL-BALAA	cizí původ
AL-BAYTY	cizí původ
AL-DABAGH	cizí původ

AL-DANDAN	cizí původ
AL-HAIDARY	cizí původ
AL-HALABI	cizí původ
AL-HALABIE	cizí původ
AL-HAMATI	cizí původ
AL-CHALABI	cizí původ
AL-IMAM	cizí původ
AL-JAWAGIRI	cizí původ
AL-KARAWI	cizí původ
AL-KAYSY	cizí původ
AL MADHAGI	cizí původ
AL-MAIYTAH	cizí původ
AL-RADH ABDUL	cizí původ
AL-RADHI	cizí původ
AL-RAWI	cizí původ
AL-ROUBAIE	cizí původ
AL-SAADI	cizí původ
AL-SÁADI	cizí původ
AL-SAMARRAI	cizí původ
AL-SHARIBATY	cizí původ
AL-TAWIL	cizí původ
AL-WINDI	cizí původ
AL-ZEIN	cizí původ
ALÁČ	od křestního jména - derivace
ALAČAM	cizí původ (reprodukce české výslovnosti)
ALAGIČ	cizí původ
ALÁN	varianta křestního jména Alan - konverze
ALAX	cizí původ

ALAZANI	cizí původ
ALB	cizí původ
ALBA	cizí původ
ALBAGLI	cizí původ
ALBEDINSKÝ	od místního názvu - derivace
ALBEROVSKÝ	od místního názvu - derivace
ALBERT	z německého křestního jména - konverze
ALBERTOVISKÝ	od místního názvu - derivace
ALBERTÝN	od jména osoby - derivace
ALBICH	cizí původ
ALBÍN	z Nového zákona, od jména osoby – konverze
ALBL	cizí původ (reprodukce české výslovnosti)
ALBOK	cizí původ
ALBRECHT	od německého křestního jména - konverze
ALČER	cizí původ (reprodukce české výslovnosti)
ALD	cizí původ nebo od jména osoby začínajícího na <i>Al-</i> (<i>Alexander</i> , <i>Alois</i> apod.) - zkracování
ALDA	cizí původ nebo od jména osoby začínajícího na <i>Al-</i> (<i>Alexander</i> , <i>Alois</i> apod.) – zkracování
ALDEA	cizí původ
ALDERSON	cizí původ
ALDORF	cizí původ
ALEKSÍČ	cizí původ

2. Příjmení – londýnský telefonní seznam

A DOIG	cizí původ
AAAB-RICHARDS	cizí původ (Aaab), Richards od křestního jména - derivace
AADAN	cizí původ
AADLAND	cizí původ
AAGAARD	cizí původ
AALAM	cizí původ
AALBERS	cizí původ
AAMBO	cizí původ
AAMODT	cizí původ
AAN DE WIEL	cizí původ
AARON	z hebr. křestního jména <i>Aharon</i> - derivace nulovým morfémem (úprava pravopisu)
AARONS	z hebr. křestního jména <i>Aharon</i> - derivace
AARRE	cizí původ
AARSEN	cizí původ
AARSLEFF	cizí původ
AARTSEN	cizí původ
ABA	cizí původ nebo varianta příjmení Abba, z názvu zaměstnání nebo od přezdívky- derivace
ABABRO	cizí původ
ABACHA	cizí původ
ABACIOGLU	cizí původ

ABAD	ze starofrancouzského „ <i>abet</i> “, z názvu zaměstnání nebo od přezdívky- derivace
ABADI	ze starofrancouzského „ <i>abet</i> “, z názvu zaměstnání nebo od přezdívky- derivace
ABADIE	ze starofrancouzského „ <i>abet</i> “, z názvu zaměstnání nebo od přezdívky- derivace
ABADIO	cizí původ
ABADIORU	cizí původ
ABADJIAN	cizí původ
ABADOM	původ nezjištěn
ABECHETA	cizí původ
ABAFF	cizí původ
ABAID	cizí původ
ABJEE	cizí původ
ABALEKE	cizí původ
ABANDA	cizí původ
ABANDO	cizí původ
ABANKWA	cizí původ
ABANO	cizí původ
ABANUR	cizí původ
ABARCA	cizí původ
ABASCAL	cizí původ
ABASI	cizí původ nebo varianta příjmení Abbasi od <i>Abbey</i> (abbey ze starofr. „ <i>abet</i> “) – od názvu zaměstnání nebo od toponyma - derivace

ABASS	cizí původ nebo varianta příjmení Abbas od <i>Abbey</i> (abbey ze starofr. „ <i>abet</i> “) – od názvu zaměstnání nebo od toponyma - derivace
ABASSI	cizí původ nebo varianta příjmení Abbasi od <i>Abbey</i> (abbey ze starofr. „ <i>abet</i> “) – od názvu zaměstnání nebo od toponyma - derivace
ABAT	ze starofrancouzského „ <i>abet</i> “, z názvu zaměstnání nebo od přezdívky- derivace
ABATE	ze starofrancouzského „ <i>abet</i> “, z názvu zaměstnání nebo od přezdívky- derivace
ABATI	ze starofrancouzského „ <i>abet</i> “, z názvu zaměstnání nebo od přezdívky- derivace
ABYAWARDANA	cizí původ
ABYOMI	cizí původ
ABYONI	cizí původ
ABAZI	cizí původ
ABBAH	od <i>Abbey</i> (abbey odvozeno ze starofr. „ <i>abet</i> “) – od názvu zaměstnání nebo od toponyma - derivace
ABBAN	od <i>Abbey</i> (abbey ze starofr. „ <i>abet</i> “) – od názvu zaměstnání nebo od toponyma - derivace

ABBAS	od <i>Abbey</i> (abbey ze starofr. „ <i>abet</i> “) – od názvu zaměstnání nebo od toponyma - derivace
ABBASI	od <i>Abbey</i> (abbey ze starofr. „ <i>abet</i> “) – od názvu zaměstnání nebo od toponyma - derivace
ABBASOGLU	cizí původ
ABBASSIAN	od <i>Abbey</i> (abbey ze starofr. „ <i>abet</i> “) – od názvu zaměstnání nebo od toponyma - derivace
ABBASSI-TADI	od <i>Abbey</i> (abbey ze starofr. „ <i>abet</i> “) – od názvu zaměstnání nebo od toponyma - derivace
ABBASSY	od <i>Abbey</i> (abbey ze starofr. „ <i>abet</i> “) – od názvu zaměstnání nebo od toponyma - derivace
ABBED	cizí původ nebo ze starofrancouzského „ <i>abet</i> “, z názvu zaměstnání nebo od přezdívky- derivace
ABBERLEY	od místního názvu – derivace nulovým morfémem
ABBERTON	od místního názvu – derivace nulovým morfémem
ABBESS	varianta příjmení Abbs, derivace od jména osoby <i>Abel</i>
ABBEY	od <i>Abbey</i> (abbey ze starofr. „ <i>abet</i> “) – od názvu zaměstnání nebo od toponyma - derivace nulovým morfémem

ABBEY-MENSAH	od názvu zaměstnání nebo od toponyma- derivace nulovým morfémem (<i>Abbey</i>); Mensah – cizí původ
ABBISS	varianta příjmení Abbs, derivace od jména osoby <i>Abel</i>
ABBO	cizí původ
ABBOT	od přezdívky nebo názvu zaměstnání – derivace nulovým morfémem
ABBOTS	od přezdívky nebo názvu zaměstnání – derivace
ABBOTT	varianta příjmení Abbot od přezdívky nebo názvu zaměstnání – derivace
ABBOTTS	varianta příjmení Abbots od přezdívky nebo názvu zaměstnání – derivace
ABBOU	cizí původ
ABBOUD	cizí původ
ABBOUDI	cizí původ
ABBOURI	cizí původ
ABBRUZZESE	cizí původ
ABBS	od jména osoby - krácení
ABDALA	cizí původ
ABDALLA	cizí původ
ABDALLAM	cizí původ
ABDEALL	cizí původ nebo ze spojení prefixu <i>ab</i> a příjmení <i>Deall</i> - kompozice
ABDEL HADY	cizí původ

ABDEL KHALEQ	cizí původ
ABDEL MAJEED	cizí původ
ABDELA OSMAN	cizí původ
ABDEL-AZIZ	cizí původ
ABDELDAYEM	cizí původ
ABDELHADY	cizí původ
ABDELKREM	cizí původ
ABDELLA	cizí původ
ABDELLAH	cizí původ
ABDELLAOUI	cizí původ
ABDERAHMAN	cizí původ
ABDEL-RASSOUL	cizí původ
ABDELWAHAB	cizí původ
ABDENNOURI	cizí původ
ABDERAMAN	cizí původ
ABDESSALEM	cizí původ
ABDESSELIM	cizí původ
ABDI	varianta příjmení Abdy, od názvu zaměstnání (<i>abbey</i> , <i>abbacy</i>) nebo od místního jména <i>Abdy</i> - derivace
ABDIE	varianta příjmení Abdy, od názvu zaměstnání (<i>abbey</i> , <i>abbacy</i>) nebo od místního jména <i>Abdy</i> - derivace
ABDIKREEN	cizí původ
ABDILLAHI	cizí původ

ABDIN	varianta příjmení <i>Abdy</i> , od názvu zaměstnání (<i>abbey</i> , <i>abbacy</i>) nebo od místního jména <i>Abdy</i> - derivace
ABDINI	varianta příjmení <i>Abdy</i> , od názvu zaměstnání (<i>abbey</i> , <i>abbacy</i>) nebo od místního jména <i>Abdy</i> - derivace
ABDIRAHAM	cizí původ
ABDIRAHMAN	cizí původ
ABDIYUSIF	cizí původ
ABDO	cizí původ
ABDOLPOUR	cizí původ
ABDOLTUAHABI	cizí původ
ABDOOLCADER	cizí původ
ABDOU	cizí původ
ABDOW	ze spojení prefixu <i>ab</i> a křestního jména <i>Dow</i> - kompozice
ABDRAKHMONOVA	cizí původ
ABDU	cizí původ
ABDUAHMAN	cizí původ
ABDUL	cizí původ
ABDULAH	cizí původ
ABDUL-AL	cizí původ
ABDULHAFIZ	cizí původ
ABDUL-HALIM	cizí původ
ABDULHLY	cizí původ
ABUL-HUSSAIN	cizí původ
ABDUL-JABBAR	cizí původ
ABDULKADER	cizí původ

ABDUL-KANER	cizí původ
ABDUL-KARIM	cizí původ
ABDULKARIM	cizí původ
ABDULLA	cizí původ
ABDULLAH	cizí původ
ABDULLAHAD	cizí původ
ABDULLAHI	cizí původ
ABDULLE	cizí původ
ABDUL-MAJID	cizí původ
ABDULMOHOMMAD	cizí původ
ABDUL-QADIR	cizí původ
ABDUL-RAHMAN	cizí původ
ABDULRAHMAN	cizí původ
ABDUL-RAZAK	cizí původ
ABDULSALAN	cizí původ
ABDU`MOHOMMED	cizí původ
ABDU-RAHMAN	cizí původ
ABDURAHMANOVIC	cizí původ
ABDY	varianta příjmení <i>Abdy</i> , od názvu zaměstnání (<i>abbey</i> , <i>abbacy</i>) nebo od místního jména <i>Abdy</i> - derivace nulovým morfémem
ABE	od jména osoby - krácení
ABEBE	cizí původ
ABEBRESA	cizí původ
ABEBRESE	cizí původ

ABECKETT	ze spojení francouzské předložky à a příjmení <i>Beckett</i> – kompozice příjmení Beckett může být od místního jména, mohlo vzniknout spojením slov <i>bee</i> a <i>cot</i> , nebo může mít topografický původ podle domu u potoka – <i>bekke</i> a <i>stream</i>
ABED	ze starofrancouzského „ <i>abet</i> “, z názvu zaměstnání nebo od přezdívky- derivace
ABEDI	ze starofrancouzského „ <i>abet</i> “, z názvu zaměstnání nebo od přezdívky- derivace
ABEDIN	ze starofrancouzského „ <i>abet</i> “, z názvu zaměstnání nebo od přezdívky- derivace
ABEGGLEN	cizí původ
ABEJIBE	cizí původ
ABEJIDE	cizí původ
ABEL	od hebr. křestního jména Abel - derivace nulovým morfémem
ABELA	cizí původ nebo od jména osoby - derivace
ABELES	od jména osoby - derivace

ABELEYE	ze spojení křestního jména Abel a místního názvu <i>Eye</i> - kompozice; nebo varianta příjmení Agbeleye vzniklá chybou ve hláskování
ABELL	varianta příjmení Abel vzniklého ze jména osoby– derivace
ABELLO	cizí původ
ABELSMITH	ze spojení křestního jména Abel a názvu zaměstnání - kompozice
ABELSON	spojení jména osoby a slova <i>son</i> - kompozice
ABENAAGO	cizí původ
ABEND	cizí původ
ABENSUR	cizí původ
ABERA	cizí původ nebo od místního názvu z Welštiny <i>aber</i> - derivace
ABERCONWAY	od místního názvu – derivace nulovým morfémem
ABERCROMBIE	od místního názvu – derivace nulovým morfémem
ABERCROMBY	varianta příjmení Abercrombie od místního jména - derivace
ABERCRONBIE	varianta příjmení Abercrombie od místního jména - derivace
ABERDARE	od místního názvu – derivace nulovým morfémem
ABERDEEN	od místního názvu – derivace nulovým morfémem

ABERG	cizí původ
ABERHART	cizí původ
ABERNETHY	od místního názvu – derivace nulovým morfémem
ABERRA	cizí původ
ABERY	od místního názvu z Welštiny <i>aber</i> - derivace
ABETHELL	ze spojení prefixu <i>ab</i> a welšského křestního jména <i>Ithel</i> ; nebo ze spojení prefixu <i>ab</i> a příjmení <i>Bithell</i> - kompozice
ABEYASEKERA	cizí původ
ABEYASINGHE	cizí původ
ABEYDUNAWARDANA	cizí původ
ABEYGUNAWARDENA	cizí původ
ABEYOMI HANNELL	cizí původ
ABEYSINGHE	cizí původ
ABEYWARDENA	cizí původ
ABGRALL	cizí původ nebo ze spojení prefixu <i>ab</i> a příjmení <i>Grall</i> - kompozice
ABIAKA	cizí původ
ABIAW	cizí původ
ABID	cizí původ
ABID-ALI	cizí původ
ABIDEN	cizí původ nebo ze staroanglického <i>ābīdan</i> (pravděp. z přezdívky) - derivace
ABIDI	cizí původ
ABIDOYE	cizí původ

ABIGAIL	od jména osoby - derivace nulovým morfémem
ABIGL	od staroanglického slova <i>æbylga</i> - anger (pravděp. z přezdívky) - derivace
ABILIO	cizí původ
ABIODUN	cizí původ
ABIOLA	cizí původ
ABIOSE	cizí původ
ABIOYE	cizí původ
ABIRACHED	cizí původ
ABIRI	cizí původ
ABISIOGUN	cizí původ
ABISOGUN	cizí původ
ABIXOLA	cizí původ
ABJI	cizí původ
ABLE	varianta příjmení Abel od jména osoby - derivace
ABLETT	od zdvojnásobení od jména osoby Abel – Ablot - derivace
ABLEY	ze spojení prefixu <i>ab</i> a křestního jména <i>Ley</i> - kompozice
ABLIN	od jména osoby - derivace
ABLITT	od zdvojnásobení z křestního jména Abel – Ablot - derivace
ABLORH	cizí původ
ABNEY	od místního názvu – derivace nulovým morfémem
ABO	cizí původ

ABOAGYE	cizí původ
ABOAGYE-MENSAH	cizí původ
ABOCH	původ nezjištěn
ABODERIN	cizí původ
ABODUNDE	cizí původ
ABODUNWA	cizí původ
ABOGAZIA	cizí původ
ABOGUNRIN	cizí původ
ABOKAR	cizí původ
ABOKOR	cizí původ
ABOLSEDGH	cizí původ
ABOO	cizí původ
ABOObAKAR	cizí původ
ABOObAKER	cizí původ
ABOOD	cizí původ
ABORO	cizí původ
ABOUA	cizí původ
ABOUChALACHE	cizí původ
ABOUChITAA	cizí původ
ABOUD	cizí původ
ABOUeLENIN	cizí původ
ABOUgABAL	cizí původ
ABOUH-HABIB	cizí původ
ABOU-KHALIL	cizí původ
ABOUl-GHASEM	cizí původ
ABOUl-NAYAR	cizí původ
ABOU-SEOUD	cizí původ
ABOUSIEIMAN	cizí původ
ABOUZEID	cizí původ
ABOYEJI	cizí původ

ABRAH	cizí původ
ABRAHA	cizí původ
ABRAHALL	od přezdívky, názvu zaměstnání, varianta příjmení Abrell od slova <i>abere</i> vzniklého spojením slov <i>atte</i> a <i>bere</i> - derivace
ABRAHAM	od jména osoby - derivace nulovým morfémem
ABRAHAMI	varianta příjmení Abraham, od jména osoby - derivace
ABRAHAMS	od jména osoby - derivace

ZÁVĚR

Výzkum byl založen na rozboru daného počtu příjmení, který byl vedoucím diplomové práce stanoven na 500 a příjmení byla vybrána z pražského a londýnského telefonního seznamu, oba z roku 2000. Z každého seznamu bylo po dohodě s vedoucím práce vybráno prvních 250 příjmení. Samotný rozbor příjmení vycházel z použitých zdrojů uvedených v seznamu použité literatury, zejména potom z jazykových příruček, slovníků příjmení i z internetových zdrojů. Na základě informací z pramenů o původu příjmení autorka určovala konkrétní slovtvorné procesy, které se účastnily vzniku jednotlivých příjmení.

Z výzkumu nelze vyvodit jednoznačné závěry, protože jak uvádí i odborná literatura, mnoho příjmení má nejednoznačný původ a tudíž také způsob jejich vzniku je sporný a není možné ho jednomyslně určit. U některých příjmení se původ vůbec nepodařilo objasnit. Proto výsledky nemohou být uvedeny v přesných číslech.

Co z rozboru určeného vzorku příjmení naopak vyplynulo naprosto jasně, je jak velký vliv má na složení příjmení v obou zemích – ve Velké Británii a České republice – migrace obyvatelstva a vzájemný vliv těchto národů a sousedících zemí. Největší část příjmení ze vzorku je totiž cizího původu (Velká Británie až 184, Česko až 194 příjmení). U těchto příjmení nebylo možné určit slovtvorný proces, kterým vznikla vzhledem k autorčině neznalosti konkrétních jazyků, z nichž byla příjmení přejata. U příjmení z londýnského telefonního seznamu je nejpatrnější vliv imigrace obyvatel arabských zemí. Ten můžeme pozorovat i u příjmení z pražského seznamu, ovšem pokud bychom měli zmínit působení, které v minulosti příjmení v Česku ovlivnilo nejvíce, musíme zmínit sousední země, a to především ty německy mluvící – Německo a Rakousko. Některá příjmení, ač díky diakritice vypadají, že jsou českého původu, pocházejí z Německa či Rakouska. K tomuto fenoménu docházelo v minulosti zejména kvůli nepříznivým

vztahům mezi Čechy a Němci, obzvláště potom např. po 2. světové válce, kdy si Češi nechávali svá příjmení měnit buďto tím, že je počešťovali, jiní je dokonce překládali, aby se německému působení zcela vymanili.

Zůstaneme-li u českého jazyka a slovotvorných procesů, které se v něm účastní a účastnili vzniku příjmení, je nejvyšším podílem zastoupena derivace. Odvozených příjmení je z daného vzorku 40. Derivace je následována konverzí, tedy procesem, kdy se jako příjmení ve stejném tvaru objevují především jména osob, takto vzniklých příjmení je ve vzorku až 17. Třetím slovotvorným procesem, jež se ve výzkumu objevil, je zkracování a je zastoupen až 6 případy.

Původ příjmení z českého seznamu byl již zmíněn v souvislosti s příjmeními z jiných jazyků, jejichž podíl je enormní. Druhý nejvyšší podíl mají příjmení, která pocházejí ze jmen osob – takových příjmení bylo zjištěno až 53. Následují příjmení vzniklá z místních jmen – až 5 příjmení a příjmení z přezdívek – až 4 příjmení. Jiný původ nebyl ze vzorku prokázán.

V anglickém jazyce jsou slovotvorné procesy zastoupeny následovně: Pokud nepočítáme příjmení cizího původu, opět se u příjmení nejčastěji vyskytuje derivace – až 47 případů. Druhá v pořadí je derivace nulovým morfémem (neboli konverze, jak je možné vyčíst z některých příruček), kdy se jako příjmení objevují hlavně jména osob a místní jména. Tento postup je zastoupen až v 15 případech. Slovotvorný proces, který se u příjmení z českého telefonního seznamu nevyskytoval, ovšem u příjmení z britského ano, je kompozice, a to až u 9 příjmení. Posledním zjištěným postupem je zkracování – 2 případy.

Jak již bylo řečeno, cizí původ u příjmení z londýnského telefonního seznamu je více než patrný. Druhému nejčastějšímu typu původu příjmení odpovídají ta vzniklá z názvů zaměstnání – až 32 příjmení, dalším typem jsou příjmení vzniklá z místních jmen – až 30 případů. Relativně dost příjmení – až 25 – bylo odvozeno od jmen osob, nezanedbatelnou část tvoří příjmení vzniklá

z přezdivek – až 17 a ve dvou případech se původ nepodařilo zjistit. Všechny výsledky jsou pro přehlednost zpracovány v grafech, o něž je závěr doplněn.

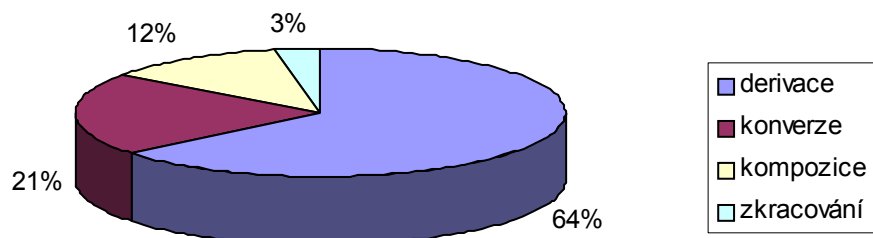
Když srovnáme výsledky obou částí výzkumu, dojdeme k závěru, že co se týká cizích vlivů na složení příjmení, vzorky se příliš neliší. Dalším podobným rysem je i podíl derivace, která je nejen nejvíce zastoupena v obou polovinách vzorku, ale i v podobném počtu. Stejně bychom mohli okomentovat i další slootovorný proces – konverzi – v případě angličtiny derivaci nulovým morfémem, její podíl na vzniku příjmení v obou jazycích je víceméně podobný. Už více se liší podíl zkracování, rozdíl však není nijak dramatický a v počtu rozebíraných příjmení je zanedbatelný. Ovšem narozdíl od angličtiny, kde se objevilo osm případů kompozice, v češtině se nevyskytl ani jeden, přičemž jazykové příručky tento slootovorný proces u vzniku příjmení nevyklučují.

Větší rozdíly lze při srovnání obou polovin vzorku najít u původu příjmení. V angličtině se stejně jako u slootovorných procesů projevila větší rozmanitost – ve vzorku lze najít příjmení (nepočítáme-li cizí původ) 4 různých typů původu, zatímco v češtině jsou to jenom 3 typy. Také zastoupení jednotlivých typů je rozdílné. U příjmení z londýnského seznamu byla nejčastější příjmení vzniklá z názvů zaměstnání a místních jmen, zatímco u příjmení z pražského seznamu se nejvíce projevil typ příjmení vzniklých ze jmen osob, zatímco příjmení z místních jmen měla zanedbatelné zastoupení a příjmení vzniklá z názvů zaměstnání se nevyskytla vůbec. Na druhou stranu příjmení vzniklá ze jmen osob jsou v londýnském seznamu zastoupena poměrně značnou částí. Příjmení vzniklá z přezdivek tvoří v obou polovinách vzorku nejmenší část.

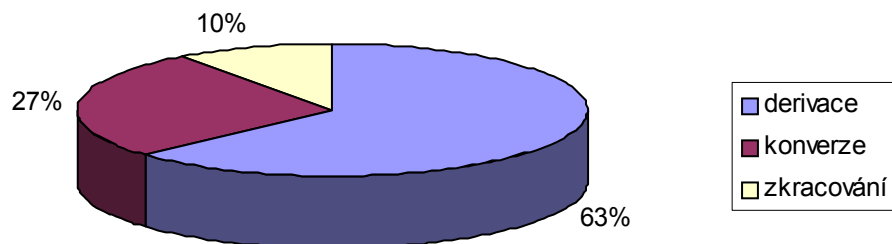
Výsledky výzkumu potvrdily teoretické předpoklady zmíněné v šesté kapitole v tom, že derivace je nejčastějším slootovorným procesem účastnícím se vzniku příjmení v obou jazycích. Prokázal se také poměrně častý výskyt konverze v obou jazycích. Poměr výskytu procesu zkracování je v případě češtiny také zanedbatelný, v případě angličtiny se tento proces vyskytoval

méně. Zcela mimo teoretické předpoklady zůstal v češtině slovtvorný postup zvaný kompozice, který ve výsledcích výzkumu není zastoupen ani jedním případem, zatímco v angličtině má své zastoupení.

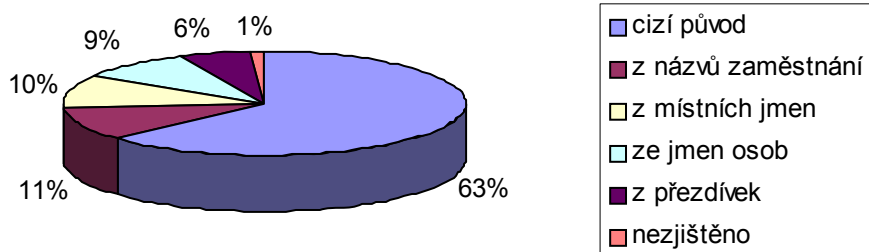
Zastoupení slovtvorných procesů při vzniku příjmení v AJ

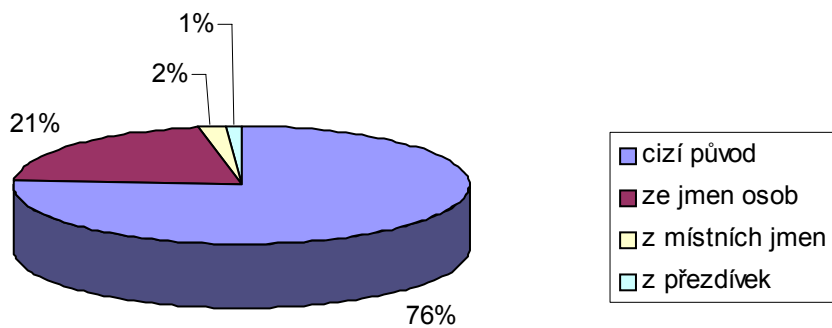
Zastoupení slovtvorných procesů při vzniku příjmení v ČJ

Zastoupení typů původu příjmení v AJ

Zastoupení typů původu příjmení v ČJ

SUMMARY

The aim of this Diploma Thesis (= DT) with the title Surnames in English and Czech – Word-Formation Processes is to find out which word-formation processes come into creation of surnames in both languages and their frequency of use. It also deals with origins of surnames in these languages by arrangement with the tutor of DT.

The first part of the DT aims to detail the word-formation in general. The second part describes the systems of word-formation in both languages. The literature by very well-known English and Czech authors (e.g. Laurie Bauer, Valerie Adams; Vladimír Šmilauer, Miloš Dokučil etc.) was used for the creation of the second part. Because the subject of the Diploma Thesis was enlarged with the origin of surnames in the mentioned languages, the third part describes them theoretically from this point of view.

During the careful study of the literature dealing with the origin of surnames, the theoretical background was presented as an overview concerning the analysis of the surnames. This subject is depicted in the final section of the theoretical part of the DT. It concerns only an outline of this subject that was based on the information from available literature. A brief overview is presented of those word-formation processes that generate surnames in English and Czech and was compared to the results of the research.

The research is based on detecting the origin of the surnames and is followed by investigation of their further development and word-formation processes coming into the creation of them. Various surname dictionaries and other literature dealing with surnames and their origin had to be studied first. In spite of this, it was not possible to find out the exact origin of the surnames in all cases because the literature admits more alternatives, especially in cases when the British surnames are derived from the names connected with the church. This phenomenon is reflected in the results of the research so it was not possible to introduce the definite outcome.

The findings of the research are summarized in the conclusion. The author presents the results from different points of view. In the first part the influence of migration on the structure of the surnames in both languages is introduced and the causes for the enormous quantity of names with a foreign origin are mentioned. The second part of the conclusion presents all the findings of the research – the structure of the types of the word-formation processes that generate surnames and the structure of the types of origins of the surnames. The third part compares the results of the research of the surnames from the British telephone book to the surnames from the Czech telephone book. Finally, the last part of the conclusion compares the results to the theoretical overview mentioned above. All the results are also presented in diagrams.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY:

- Adams, V.: An Introduction to Modern English Word-Formation, Longman, London, 1973, ISBN 0 582 52194 7
- Bauer, L.: English Word-Formation, Cambridge University Press, Cambridge, 1983, ISBN 0 521 28492 9
- Beneš, J.: Německá příjmení u Čechů svazek 1., UJEP, Ústí nad Labem, 1998, ISBN 80-7044-212-3
- Beneš, J.: Německá příjmení u Čechů svazek 2., UJEP, Ústí nad Labem, 1998, ISBN 80-7044-212-3
- Beneš, J.: O českých příjmeních, Nakladatelství ČSAV, Praha, 1962
- Beneš, J.: O českých příjmeních – rejstříky, Praha, 1970
- Clark, C.: Onomastics in The Cambridge History of the English Language: The Beginnings to 1066, Cambridge University Press, Cambridge, 1992, ISBN 0 521 26474 X
- Clark, C.: Onomastics in The Cambridge History of the English Language 1066-1476, Cambridge University Press, Cambridge 1992, ISBN 0521 26474 8
- Coates, R.: Onomastics in The Cambridge History of the English Language 1776-Present Day, Cambridge University Press, Cambridge 1992, ISBN 0521 26477 4
- Cottle, B.: The Penguin Dictionary of Surnames, Penguin Books, Harmondsworth, 1978
- Dokulil, M.: Tvoření slov v češtině 1, Nakladatelství ČSAV, Praha, 1962
- Gardiner, A.: The Theory of Proper Names, Oxford University Press, London, 1954
- Hauser, P.: Základní pojmy z nauky o slovní zásobě a tvoření slov, MU, Brno, 2003, ISBN 80-210-3081-X
- Karlík, P. a kolektiv autorů Ústavu českého jazyka FF MU: Příruční mluvnice češtiny, Nakladatelství Lidové noviny, Praha, 1995, ISBN 80-7106-134-4

- Knappová, M.: Jak se bude jmenovat?, Academia, Praha 1985
- Knappová, M.: Příjmení v současné češtině, AZ KORT, Liberec, 1992, ISBN 80-900008-9-4
- Kolektiv pracovníků Ústavu pro jazyk český ČSAV: Čeština všední i nevšední, Academia, Praha, 1972
- Marchand, H.: The Categories and Types of Present-Day English Word-Formation, O. Harassowitz, Wiesbaden, 1990
- Moldanová, D.: Naše příjmení, Agentura Pankrác s.r.o., Praha, 2004, ISBN 80-86781-03-8
- Reaney, P.H.: A Dictionary of British Surnames, Oxford University Press, London, 1997, ISBN 0-19-860092-5
- Rusínová, Z.: Tvoření slov v současné češtině, MU, Brno, 1993, ISBN 80-210-0133-X
- Sørensen, H.S.: The Meaning of Proper Names, G.E.C. Gad Publisher, Copenhagen, 1963
- Svoboda, J.: Staročeská osobní jména a naše příjmení, Nakladatelství ČSAV, Praha, 1964
- Šmilauer, V.: Nauka o českém jazyku, SPN, Praha, 1972
- Šmilauer, V.: Novočeské tvoření slov, SPN, Praha, 1971
- Weekly, E.: Surnames, John Murray, Albemarle Street, W., London, 1917
- Weekly, E.: Words and Names, John Murray, Albemarle Street, W., London, 1932
- www.surnamedb.com

SEZNAM PŘÍLOH

1. Strany s vybranými příjmeními z pražského tel. seznamu
2. Strany s vybranými příjmeními z londýnského tel. seznamu

UTO PRAHA 2000/2001
oficiální telefonní seznam

NOVÁ ČÍSLA
INFORMAČNÍCH SLUŽEB

® **Zlaté** ČESKÝ TELECOM MEDIATEL
stránky
bytové stanice

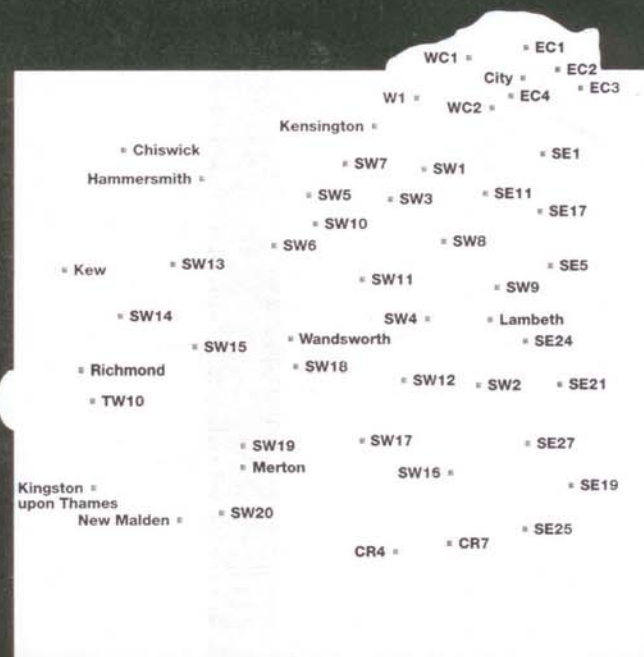

KOBERCE
KOLOSEUM
NEJNIŽŠÍ CENY V PRAZE
Platíme jen za rozměr, který skutečně potřebujete
Praha, IČ Záhradní Město, Topolová 12
Tel.: 02/2651481

The Phone Book

April 2000

South West London Residential

In addition to BT numbers, the Phone Book also contains numbers for other telecommunications operators

Residential numbers

For Business and services numbers see separate book

